

MTA Law Working Papers

2017/11.

**Összehasonlító motivációs vizsgálat
a szegedi joghallgatók körében**

*Badó Attila – Feleky Gábor –
Lőrinczi János – Patyi Zsófia*

Magyar Tudományos Akadémia / Hungarian Academy of Sciences

Budapest

ISSN 2064-4515

<http://jog.tk.mta.hu/mtalwp>

Összehasonlító motivációs vizsgálat a szegedi joghallgatók körében¹

1. Előzmények

A joghallgatók szelekciójára, motivációira, meggyőződéseire, szocializációjára irányuló kutatások nemzetközi szakirodalma igen széles². A tanulmányok azt a meggyőződést erősíthetik, hogy a jövő jogászainak társadalmával, a joghallgatók képzésével tudományos igényességgel érdemes foglalkozni.³ A joghallgatók motivációit, attitűdjét feltérképező empirikus vizsgálatokra számos jogrendszerben találhatunk példát⁴, azonban e kutatások leginkább az Egyesült Államokban elterjedtek⁵, ahol a kutatókat a versenyre épülő egyetemi rendszerben gyakran intézményi rekrutációs célok is vezérlik.

1 Jelen tanulmány az IM jogászképzés színvonalának emelését célzó programja támogatásával, A magyar joghallgatók motivációs, jogismereti és preferencia vizsgálatára projekt keretében készült.

2 Nicolae, M.: *Legal education, legal practice and ethics*. *Legal Education Review*, 25(1), 2015, 237-250.; van Zyl, CH. IV– Visser, J.: *Legal Ethics, Rules of Conduct and the Moral Compass – Consideration from a Law Student’s Perspective*, PER/ PELJ 2016(19) – DOI, 2016; Townes O’Brien, M. – Tang, S. – Hall, K.: *Changing our Thinking: Empirical Research on Law Student Wellbeing, Thinking Styles and the Law Curriculum*". *Legal Education Review*, 9 (2011) 21 149; Rathjen, GJ.: *The Impact of Legal Education on the Beliefs, Attitudes and Values of Law Students*, *Tennessee Law Review*, Vol. 44. 1976. 85-118; W Larcombe, I Malkin, P Nicholson: *Law students' motivations, expectations and levels of psychological distress: Evidence of connections*, *Legal Education Review* 22, 71., 2012.; Watson, P.: *Leading Change in Legal Education: Interesting Ideas for Interesting Times*, *Legal Education Review* 9; (2012) 22(1) 199; Townes O’Brien, M.: *Connecting Law Student Wellbeing to Social Justice, Problem-solving and Human Emotions*, *QUT Law Review* Volume 14, Number 1, 2014, 52; Henderson, B. R.: *Asking the lost question: what is the purpose of law school*, (2003) 50 *Journal of Legal Education* 48.; Christopher Gane, Robin Hui Huang: *Legal Education in the Global Context: Opportunities and Challenges*, Routledge, New York, 2016

3 Wolff, L. – Nicolae, M.: *The first-year law experience : a new beginning*. Ultimo, N.S.W. Halstead Press, 2014

4 Stuart, S. – Vance, R.: *Bringing a Knife to the Gunfight: The Academically Underprepared Law Student & Legal Education Reform*, 48 *Val. U. L. Rev.* 41 (2013-2014) ; Flanagan, R.: *The Kids Aren't Alright: Rethinking the Law Student Skills Deficit*, 2015 *BYU Educ. & L.J.* 135 (2015); Field, R. – Duffy, J. – James, C.: *Promoting Law Student and Lawyer Well-Being in Australia and Beyond*, Routledge, New York, 2016; Fekete Balázs – Róbert Péter: *Magyar jogi attitűdök tipizálása nemzetközi kontextusban*, MTA Law Working Papers, 2017/06

5 Badó Attila- Nagy Tamás: *Attitűd vizsgálatok az amerikai joghallgatók körében*. In.: *Jogelméleti Szemle*, 2000/3. <<http://jesz.ajk.elte.hu/bado3.html>>

A jogi oktatás vizsgálatára irányuló jogszociológiai kutatások a szakirodalom elemzése alapján szintén fokozatos bővülést mutatnak az elmúlt évtizedekben.⁶ Míg a szocializmus időszakában mindenekelőtt a jogásztársadalom egészét értékelő empirikus vizsgálatok keretében⁷, vagy a felsőoktatásban tanulóakra fókuszáló kutatásokban⁸ jutottak szerephez az ilyen jellegű vizsgálatok, ma már több, kifejezetten a joghallgatók társadalmi háttérét, motivációit, karrier útjait elemző tanulmány áll rendelkezésünkre,⁹ amelyeket a jogtudat-kutatások hazai szakirodalma egészít ki.¹⁰

Az egyik legutóbbi, a joghallgatók rekrutációját, a szak és szakmaválasztást, a hallgatók társadalmi háttérét, valamint énképét, professzió-képét elemező tanulmány végkövetkeztetését Fónai Mihály foglalta tömören össze. Szerinte az eredmények alapján meghatározó módon középosztályi háttérű, szilárd, konzisztens professzió-képpel, magas önelvárással bíró hallgatói csoport bontakozik ki a szemünk előtt, akik között meghatározó a nők aránya, és egyre magasabb a budapesti képzőhelyeken tanulóké, akik a végzés után a fővárosban dolgoznak – a főváros a vidéken végzetteket is erősen vonzza.¹¹ Ezeket az

6 Nagy Zsolt: *A jogi oktatás fejlődése és aktuális kérdései*. Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2007

7 Angelusz Róbert – Balogh Zoltán – Körmendy Mária – Léderer Pál, Székelyi Mária: *A jogászság társadalmi helyzete és szakmai életútja (Kutatási beszámoló)*. Budapest: Oktatási Minisztérium Marxizmus-Leninizmus Oktatási Főosztálya, 1977.; Angelusz Róbert – Balogh Zoltán – Körmendy Mária – Léderer Pál, Székelyi Mária: *A jogászság társadalmi helyzete és szakmai életútja (Kutatási beszámoló)*. Budapest: Oktatási Minisztérium Marxizmus-Leninizmus Oktatási Főosztálya, 1977.

8 Andorka Rudolf (1979): Az egyetemi és főiskolai hallgatók társadalmi összetétele, 1898–1942. *Statisztikai Szemle* 57. évf. 2. pp. 176–198.

9 Fónai Mihály: *Végzett hallgatók rekrutációja és motivációi*, 2001–2004. Debrecen, kézirat, 2005. ; Fónai Mihály (2007): *A Debreceni Egyetem Állam-és Jogtudományi Kara elsőéves hallgatóinak rekrutációja, valamint szak- és pályaválasztási motivációi*. Debrecen, kézirat, 2007.; Fónai Mihály: *A jogi-és igazgatási képzési területen végzettek elhelyezkedésének presztízs-szemponjtjai*. In: Garai Orsolya, Horváth Tamás, Kiss László, Szép Lilla, Veroszta Zsuzsanna (szerk.): *Diplomás pályakövetés IV. Frissdiplomások*. Budapest, Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft. Felsőoktatási Osztály, 2010. pp. 227-244.; Kelemen László: *Joghallgatók a jogról*. Budapest, Sprinter Kiadó, 2009.; Fónai Mihály, Barta Attila, Gyüre Annamária Csilla, Péntes Ferenc: *A joghallgatók rekrutációja és professzió-képének néhány eleme*. In.: Pro Futuro 2014/2. 11.

10 H. Szilágyi István: *A jogtudat-kutatások elméleti kérdései*, MTA Law Working Papers 2016/12.; Gajduschek György: *Empirikus jogtudat kutatás Magyarországon 1990 után*, MTA Law Working Papers, 2016/11.

11 Fónai Mihály: *Joghallgatók – Honnan jönnek és hová tartanak?*, Debreceni Egyetem ÁJK 2014

eredményeket erősítik meg az országos Diplomás Pályakövető Rendszer adatfelvételei is.¹²

Ugyanakkor az elmúlt néhány évben olyan változásoknak lehettünk tanúi a jogászképzésben, mely a joghallgatók motivációira, teljesítményére, énképére feltételezéseink szerint elementáris hatást gyakoroltak, továbbá a joghallgatók társadalmi háttér szerinti összetételét is átformálták. A finanszírozási alapok megváltoztatásán túl egyéb szempontok mellett a jogrendszer alapjait módosító fejleményre, az Alkotmányt felváltó Alaptörvényre, és az arra vonatkozó vitára is a hallgatók jogtudatát befolyásoló tényezőként gondolhatunk, mely ugyancsak szükségessé teszi a joghallgatókra irányuló átfogó empirikus vizsgálat elvégzését.

A joghallgatói attitűd, a jövő jogászságának értékvilága, a jogászképzés hatékonysága mind olyan kérdéskörök, amelyekkel a számos felsőoktatási reformon átesett Magyarországon foglalkozni kell¹³. Szükséges ismernünk a hallgatók attitűdjeit, a véleményüket a jogász hivatásról, vagy éppen arról, milyen perspektívát látnak a jövőjüket illetően.¹⁴

2. A kutatás célja, kiindulópontja

2016-ban a magyar joghallgatók motivációinak, (mindenekelőtt közjogi) jogismeretének, attitűdjeinek, és az Alaptörvényben megjelenő értékekre vonatkozó preferenciáinak feltárására irányuló átfogó vizsgálatot indítottunk.¹⁵ Célunk az volt, hogy a jelzett kérdéskörökre vonatkozó információkon túl a magyar jogászképzés hatékonyságára vonatkozó ismeretekhez is jussunk, mely mind az Állam és Jogtudományi karok, mind a jogalkotó számára hasznosítható ismereteket nyújthat. Vizsgálatunkat az általunk 1996. decemberében, Szegeden

12 Garai Orsolya, Horváth Tamás, Kiss László, Szép Lilla, Veroszta Zsuzsanna (szerk.): *Diplomás pályakövetés IV. Frissdiplomások*. Budapest, Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft. Felsőoktatási Osztály, 2010.

13 Fónai Mihály: *A jogászok szociológiai jellemzői: létszám, foglalkozás, kor és nem szerint*. In.: *A magyar jogrendszer állapota*. Jakab András, Gajduschek György (szerk.). MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Budapest, 2016. 940-941.

14 Patyi Zsófia: *A jogászképzés kihívásai a 21. században – bevezetés egy empirikus kutatásba a jövő államalkotóiról, az eljövendő jogásznemzetről*, In.: *A modern állam 21. századi kihívásai – az állami funkciók változásai az európai integrációban*. Fejes Zsuzsanna, Soós Edit (szerk.) Szeged, 2017, megjelenés alatt

15 Az IM által támogatott projekt kutatásvezetője: Badó Attila További kutatók: Feleky Gábor, Lőrinczi János, Patyi Zsófia, továbbá a kutatásban aktívan közreműködött Hegedüs Kata és Mitnyan Viktória, az SZTE ÁJTK negyedéves joghallgatói.

a József Attila Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Karán, valamint 1997. nyarán a németországi göttingen-i egyetemen joghallgatók körében végzett összehasonlító jogszociológiai felmérésre alapoztuk¹⁶. E korábbi vizsgálatok során a hallgatók attitűdjeit, motivációit, elhivatottságát elemeztük a jogász-pályával kapcsolatosan.

A 2016-os kutatás azonban nem pusztán e korábbi vizsgálat megismétlésére szorítkozik, hanem a vizsgálati keretek jelentős bővítésével, egy jóval átfogóbb, nagy mintán elvégzett kutatásra tesz kísérletet.

Jelen tanulmány azonban kifejezetten a 20 évvel ezelőtti, szegedi joghallgatók körében végzett kutatás eredményeit hasonlítja össze a frissen szerzett ismeretekkel. Reményeink szerint a két évtizedes távolság alapján olyan, szignifikáns különbségekre tudunk rámutatni, melyek hipotézisünk szerint a társadalmi változásokból, a munkaerőpiac átalakulásából, és a felsőoktatási, azon belül a jogásképzés reformjából szükségszerűen következnek.

3. Módszertan

A kutatási projekt elején *desktop* módszerrel a teoretikus keretek és a kutatási előzmények alapos feltárására törekedtünk.¹⁷ Vizsgálatunkat a korábban már megismert szakirodalmi források aktualizálásával, az új hazai és nemzetközi források feldolgozásával alapoztuk meg. Ezt követően empirikus vizsgálatunkhoz egy jól strukturált, alaposan átgondolt kérdőív kidolgozását láttuk szükségesnek, melyhez, egy a témában rendezett konferencia tanulságait, oktatók és hallgatók véleményeit is felhasználtuk.¹⁸ A lekérdezéshez a csoportos önkitöltős kérdőív formát választottuk, mely a joghallgatók esetében a sikeres kitöltés biztosításának megszokott feltétele. Ennél a módszernél a hallgatók egy, a kérdőívet jól ismerő koordinátor segítségét kérhették, ha értelmezési problémával találták szemben magukat. A kérdőív zárt, valamint nyitott kérdéseket egyaránt tartalmazott. A válaszadás önkéntesen, név nélkül történt. A teljes kutatás az összes hazai jogi kar első és negyedéves hallgatói lehető legnagyobb létszámú lekérdezését tűzte ki célul. Miután első lépésben a szegedi

16 Feith Helga- Badó Attila: *Magyar joghallgatók motivációs vizsgálata*. In.: *Jogemléleti Szemle*, 4. szám (2000) <<http://jesz.ajk.elte.hu/bado4.html>>

17 Salter, Martin – Mason, Julia: *Writing law dissertations: an introduction and guide to the conduct of legal research*. New York: Pearsosn, 2007.

18 Kutatócsoportunk ezúton is köszönetet mond a szakmai segítségért, közreműködésért az SZTE ÁJTK Alkotmányjogi Tanszékéről Tóth Judit tanszékvezető asszonynak, Kiss Barnabás egyetemi docens úrnak, Pongó Tamás PhD ösztöndíjas hallgatónak.

joghallgatók lekérdezése történt meg, ezért az 1996-os vizsgálat eredményeivel való összevethetőség lehetővé vált.

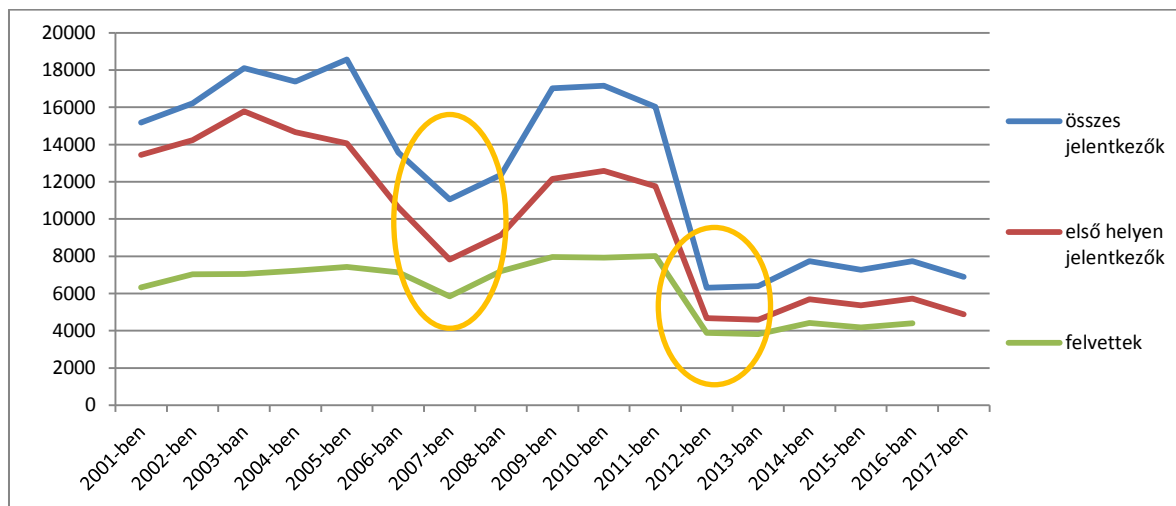
A 2017-es vizsgálat kérdőíve 71 zárt és 4 nyitott kérdést tartalmazott. Összességében 117 szegedi joghallgató töltötte ki a kérdőívet, 66 első és 51 negyedéves hallgató. Válaszaikat SPSS program segítségével értékeltünk. Megjegyzendő, hogy az ilyen típusú kutatásokra általában jellemző az alacsony mintaszám, hiszen a joghallgatók száma egy-egy jogi karon limitált. Ez alól csak azok az igen ritka kutatások jelentenek kivételt, melyek a más szakokon tanuló hallgatókkal való összehasonlító elemzésekre tesznek kísérletet. Az 1996-os szegedi kérdőív 46 zárt, valamint 13 nyitott kérdést (a német kérdőív 27 zárt és 11 nyitott kérdést) tartalmazott. Összességében 95 magyar, szegedi joghallgató válaszait tudtuk megfelelően értékelni, 15 fő nem válaszolt, illetve értékelhetetlen válaszokat adott kérdéseinkre. (A német joghallgatók esetében összesen 103 fő adott értékelhető válaszokat, 7 fő nem válaszolt, vagy nem voltak értékelhető válaszaik.) A minta kiválasztása véletlenszerűen történt az első és másodéves joghallgatók körében. A kérdőív követéses vizsgálatra alkalmas kérdéseket tartalmazott.

A jogászképzés háttérfolyamatainak általános értékelését követően összehasonlító vizsgálatunk eredményeit ismertetjük.

4. A jogázképzés háttérfoiyamatai

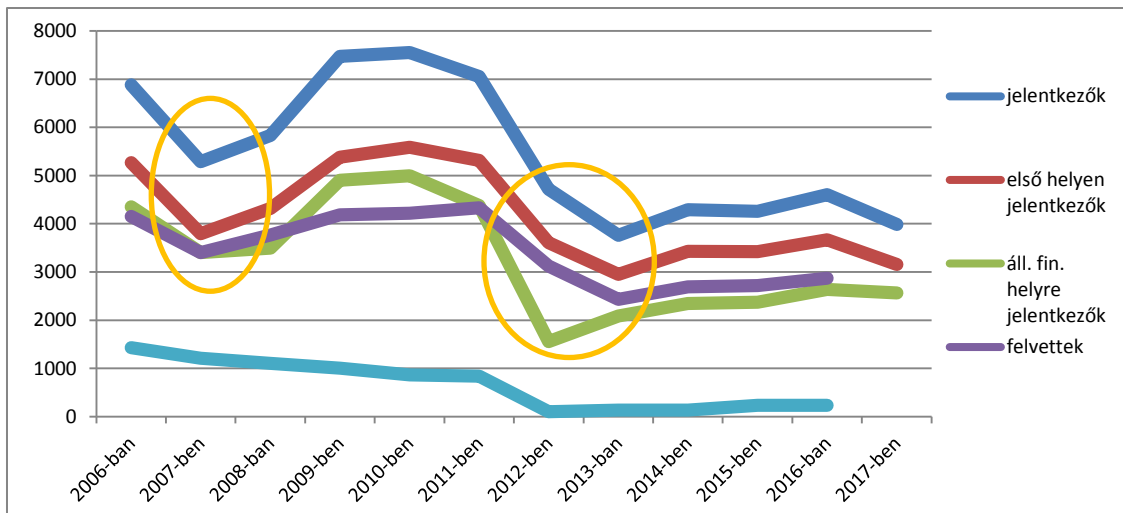
Az elérhető longitudinális felvételi adatok¹⁹ világosan mutatják a jogázképzés területén az utóbbi évtizedben tapasztalható jelentős változásokat. Két töréspontot figyelhetünk meg: az első a bolognai rendszernek a magyar felsőoktatásba történt 2006-os bevezetését követően volt megfigyelhető (2007-ben), a második pedig 2012-ben. Utóbbit közvetlenül az a kormányzati döntés idézte elő, mely minimalizálta (lényegében megszüntette) az államilag finanszírozott helyeket a jogázképzésben. Az alábbi két grafikon szemléletesen mutatja ezeket a töréspontokat.

1. sz. grafikon A jogi képzési területre jelentkezők és felvettek országosan 2001 – 2017

2. sz. grafikon A jogász szakra jelentkezők és felvettek országosan 2006 – 2017

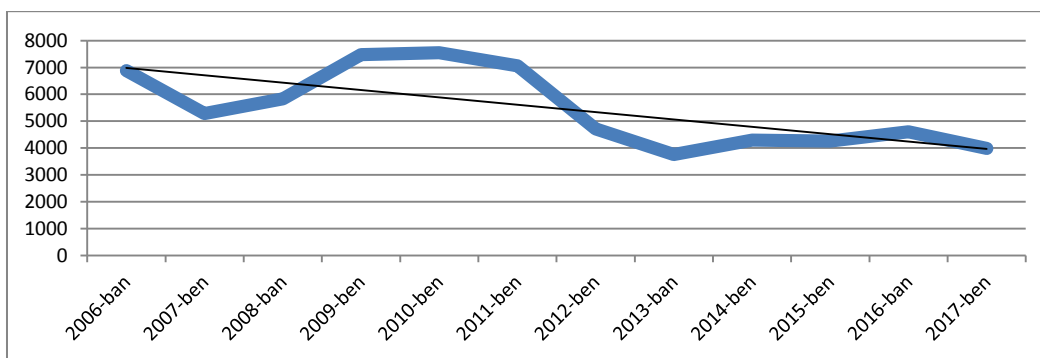
¹⁹ Lásd www.felvi.hu

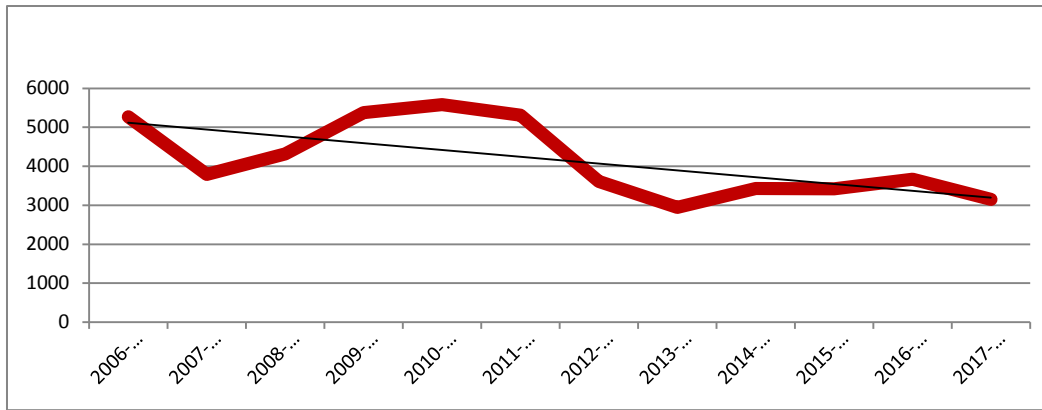
Azt is látni lehet ugyanakkor, hogy a „sokkhatás” után a jogi képzés iránti érdeklődés ismét mérsékelten emelkedni kezdett, az idei év azonban megtörte ezt a tendenciát. Ez a csökkenés azonban nem csupán a jogi képzést, hanem a felsőoktatás egészét érinti (az idén a tavalyihoz képest kb. öt százalékkal kevesebben jelentkeztek a felsőoktatásba).

Ha a 2. grafikonon ábrázolt folyamatokat külön-külön ábrázoljuk, mindegyik folyamat trendvonalára a csökkenés felé mutat, leghatározottabban (legmeredekebben) az államilag finanszírozott helyre felvettek esetében (lásd 7.sz. grafikon).

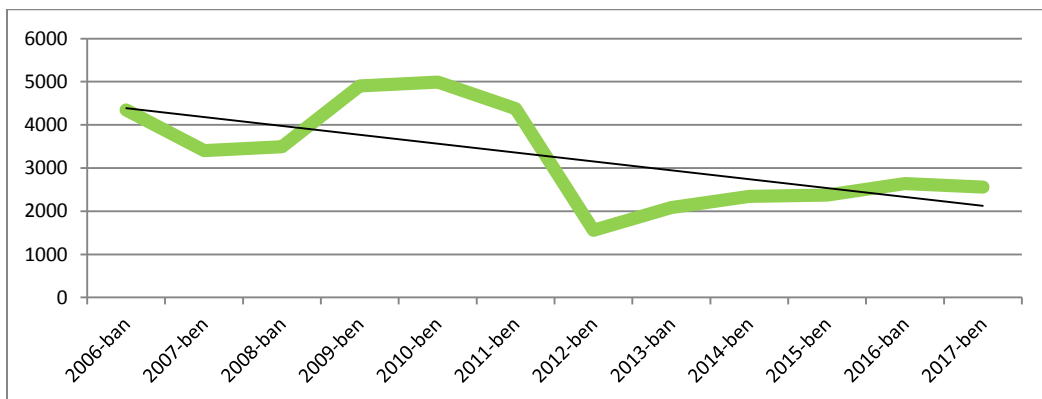
3. sz. grafikon Jogász szakra jelentkezők összesen országosan, trendvonallal 2006 – 2017

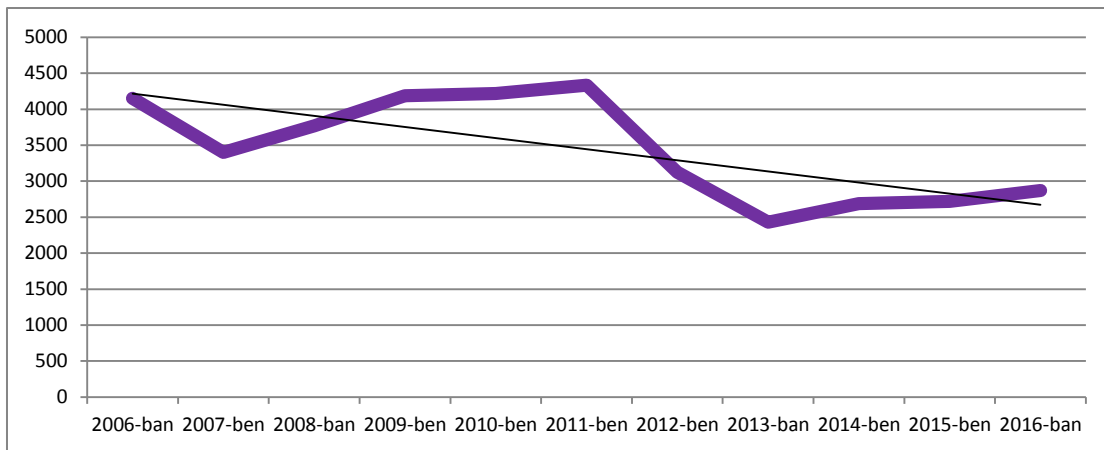
4. sz. grafikon Jogász szakra első helyen jelentkezők összesen országosan, trendvonallal 2006 – 2017

5. sz. grafikon Jogász szakra államilag finanszírozott helyre jelentkezők összesen országosan, trendvonallal 2006 – 2017

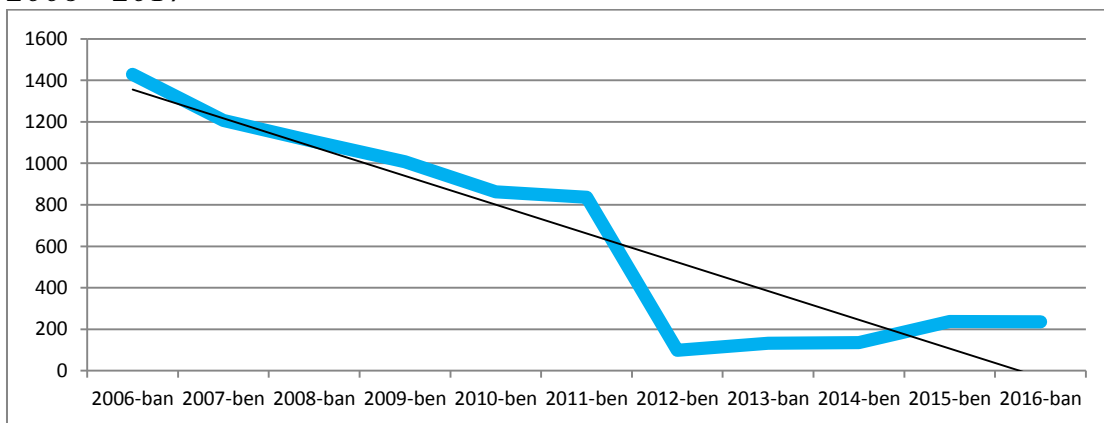

6. sz. grafikon Jogász szakra felvettek összesen országosan, trendvonallal 2006 – 2017

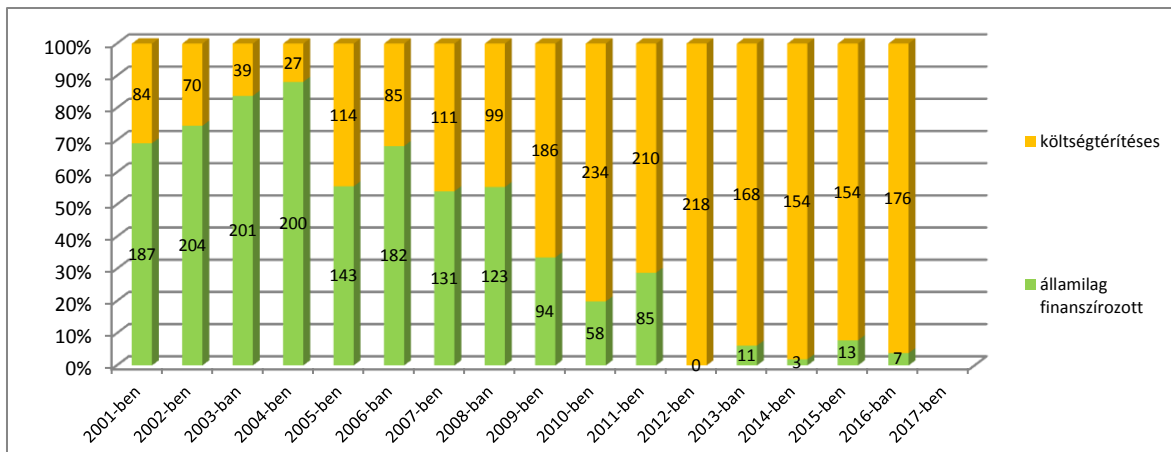
7. sz. grafikon Jogász szakra államilag finanszírozott helyre felvettek országosan, trendvonalal

2006 - 2017

Ez például 2016-ban azt jelentette Szegeden, hogy az első helyen a nappalis államilag finanszírozott helyre pályázó 125 jelentkező közül mindössze 7 fő (5,6 %) nyert felvételt, s ők így a 183 nappalis hallgatónak mindössze alig négy százalékát tették ki. Tehát a nappalis joghallgatók csaknem mindegyike (96 %-a) fizetni kényszerül a képzésért.

8. sz. grafikon Az államilag finanszírozott és a költségtérítékes joghallgatók arány az SZTE ÁJK-n 2006 – 2017

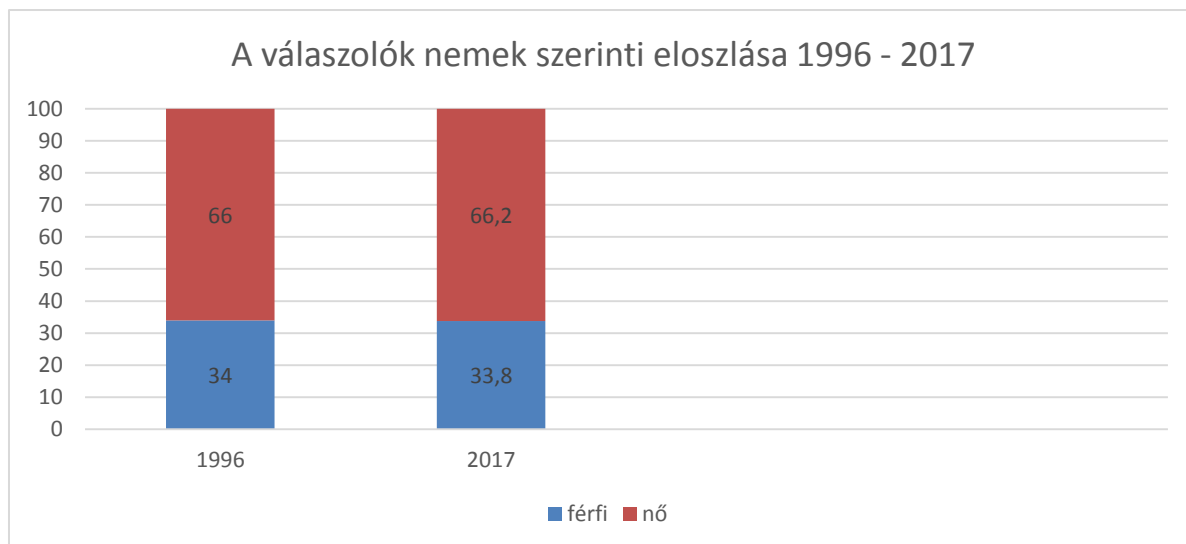
Azt előre lehetett látni, hogy a kormányzati döntés következményeként meg fog változni a képzés rekrutációs bázisa, s egyértelműen növelni fogja a képzés finanszírozását kedvező anyagi helyzeténél fogva biztosítani képes családokból érkezők arányát. Ez természetesen nem jelenti automatikusan azt, hogy a képzés finanszírozását vállalni tudók mindannyian jómódúak és viszonylag kedvező társadalmi státuszúak lennének, hiszen „erőn felüli” családi áldozatvállalással, diákmunkával vagy diákhitellel is biztosíthatók egy motivált hallgató tanulmányi költségei.

4. Az 1996-os és 2017-es minta jellemzői

Az 1996-os évben a szegedi minta esetében a válaszadók 46,3%-a első éves, 53,7%-a másodéves volt, 2017-ben a minta 56,4%-a elsőéves, 43,6%-a pedig negyedéves hallgatók közül került ki.

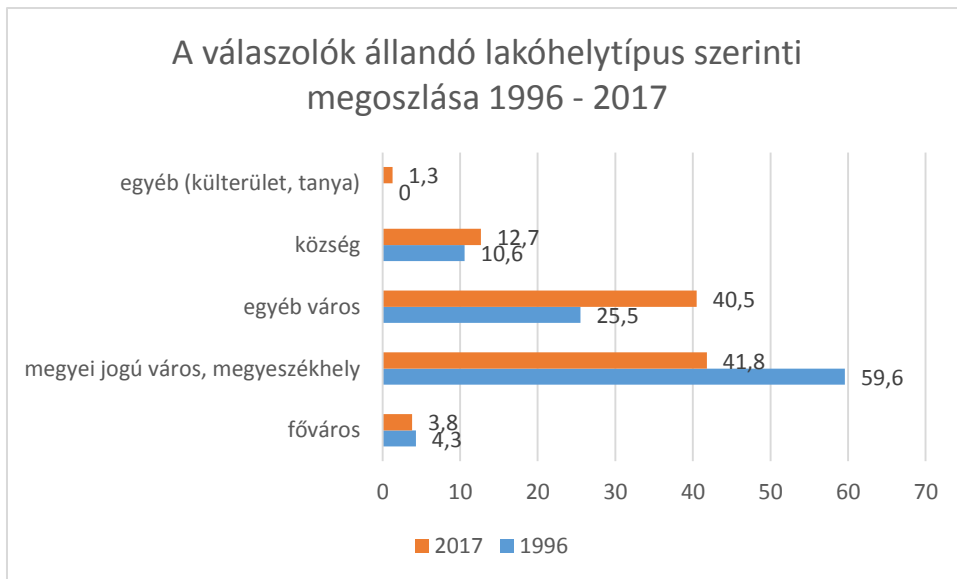
Nemüket tekintve a húsz évvel ezelőtti vizsgálatban a férfiak aránya 34%, a nőké 66%, ami szinte pontosan megegyezik a 2017-es vizsgálat nemi összetételével.

9. sz. grafikon A válaszolók nemek szerinti eloszlása

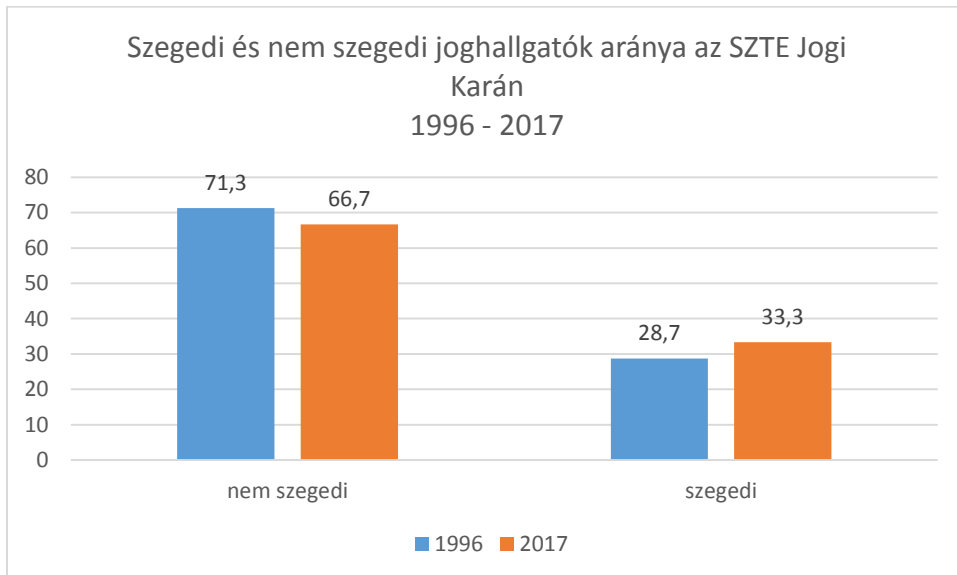
Az állandó lakóhely típusának megoszlása 1996-ban: 4,3% fővárosi, 59,6% megyei jogú városban vagy megyeszékhelyen élt, 25,5%-a egyéb városban és 10,6%-uk faluban lakott állandó jelleggel, egyetlen hallgató sem származott tanyáról. 2017-re az alacsonyabb státusz felé történő elmozdulás figyelhető meg a települési háttér tekintetében. Egyfajta urbanizációs lejtőt figyelhetünk meg, ami azt jelenti, hogy a korábbi nagyvárosias (fővárosi, megyei jogú városi, megyeszékhelyi lakóhely) dominancia mérséklődött, a kistelepülési (egyéb városi, községi vagy külterületi lakóhely) háttérűek aránya nőtt. Az 1996-os 64:36-os arány 2017-re 55:45-re változott.

10. sz. grafikon A válaszolók állandó lakóhelytípus szerinti megoszlása

A kérdezettek 28,7%-ának az állandó lakóhelye Szegeden volt 1996-ban, míg 2017-re ez az arány kismértékben növekedett, immár a hallgatók kb. harmad része szegedi lakos.

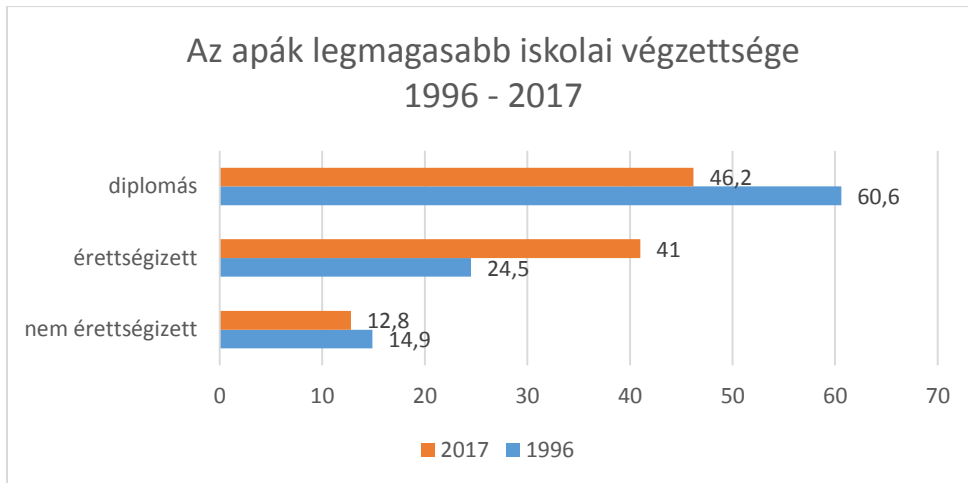
11. sz. grafikon Szegedi és nem szegedi joghallgatók aránya az SZTE Jogi Karán

Az 1996-os vizsgálatban az apák iskolai végzettségét tekintve: a válaszadók 60,6%-ának az apja főiskolai vagy egyetemi diplomával rendelkezett, míg 24,5%-a esetében érettségivel, s mindössze 14,9%-a rendelkezett alacsonyabb iskolai végzettséggel. A két adatfelvétel között határozott elmozdulást látunk az apák iskolai végzettsége terén. A változást abban látjuk, hogy egyfelől

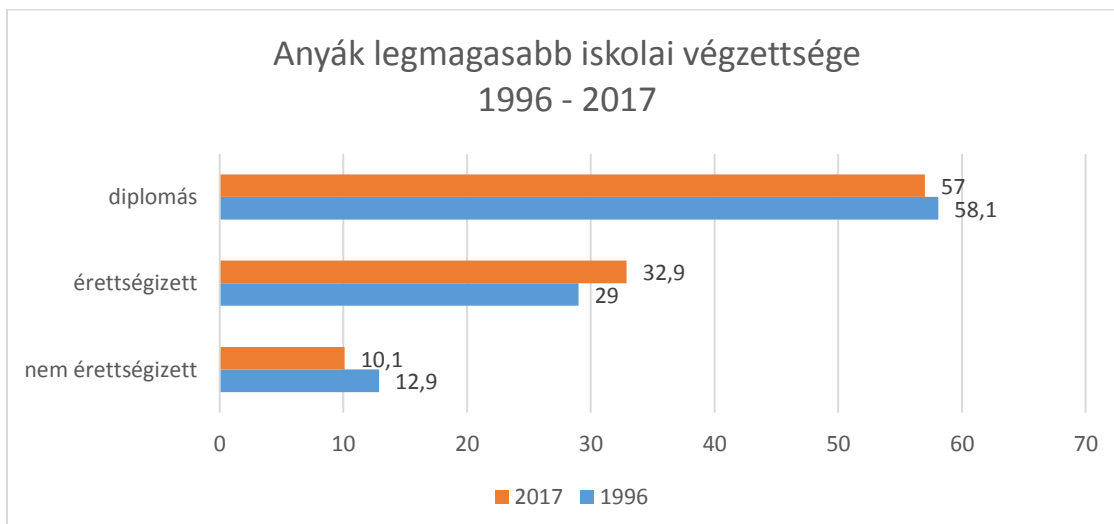
jelentősen csökkent (61 százalékról 46 százalékra) a diplomás apák aránya, ezzel párhuzamosan jelentősen nőtt (25 százalékról 41 százalékra) az érettségizett apák aránya, miközben az alacsonyabb iskolai végzettségűeké érdemben nem változott (15 százalékról 13 százalékra csökkent).

12. sz. grafikon Az apák legmagasabb iskolai végzettsége

Az anyák iskolai végzettségét tekintve: a válaszadók 58,1%-nak az anyja főiskolai vagy egyetemi diplomával rendelkezett, míg a minta 29,0%-a esetében érettségivel, s hasonlóan az apákhoz, mindössze 12,9%-uk rendelkezett alacsonyabb iskolai végzettséggel. Ugyanakkor igen érdekes, hogy az anyák iskolai végzettsége terén nem következett be olyan mértékű eltolódás, mint az apák esetében. Tendenciáját tekintve hasonló az átrendeződés, az anyáknál is csökkent a diplomások aránya, nőtt az érettségizetteké és csökkent az érettségivel nem rendelkezőké, de mértékét tekintve jóval kisebb arányú a változás az anyáknál, mint az apák esetében.

13. sz. grafikon Anyák legmagasabb iskolai végzettsége

Az államilag finanszírozott helyek csökkenése miatt azt gondoltuk, hogy a jogi karra jelentkezők társadalmi összetétele oly módon fog változni, hogy a magasabb társadalmi státuszú (jobb anyagi helyzetben, diplomával rendelkező, fővárosban, megyeszékhelyen élő) szülők gyerekei jelennek majd meg jogász hallgatókként nagyobb arányban. Ez a hipotézis nem igazolódott, helyette azt a megállapítást fogalmazhatjuk meg, hogy alacsonyabb iskolai végzettségű, kisebb településeken élő, de anyagilag jó helyzetben lévő családok gyerekei kapnak nagyobb arányban tanulási, diplomaszerezési, így tulajdonképpen mobilitási lehetőséget 2017-ben a szegedi jogi karon, mint korábban 1996-ban kaptak.

Ha mindkét szülő iskolai végzettségét figyelembe vesszük, akkor 2017-ben három nagyobb csoportot tudunk megkülönböztetni.

1. sz. táblázat A szülők iskolai végzettség szerinti csoportjai

	2017
egyik szülő sem diplomás	36,2
az egyik szülő diplomás	25,7
mindkét szülő diplomás	38,1

E csoportosítás alapján a hallgatók kicsit több mint harmadának egyik szülője sem diplomás, – ezek a szülők többségében érettségizettek - a hallgatók kb. negyedrésszének egyik szülője diplomás és majdnem 40%-uknak mindkét szülője rendelkezik diplomával. Összességében a szegedi joghallgatók majdnem kétharmad részének van diplomával rendelkező szülője.

1996-ban meglepő módon mindössze 11,8%-ban fordult elő, hogy a szülők valamelyike jogász volt. 2017-ben hasonló eredményre jutottunk, a hallgatók 11,4%-ánál vagy az apa vagy az anya jogász végzettségű és további 5%-uknál mindkét szülő jogász, így összességében a hallgatók 16,4%-ának van jogvégzett szülője.

5. Eredmények a szegedi joghallgatók esetében

5.a. Pályaválasztás körülményei

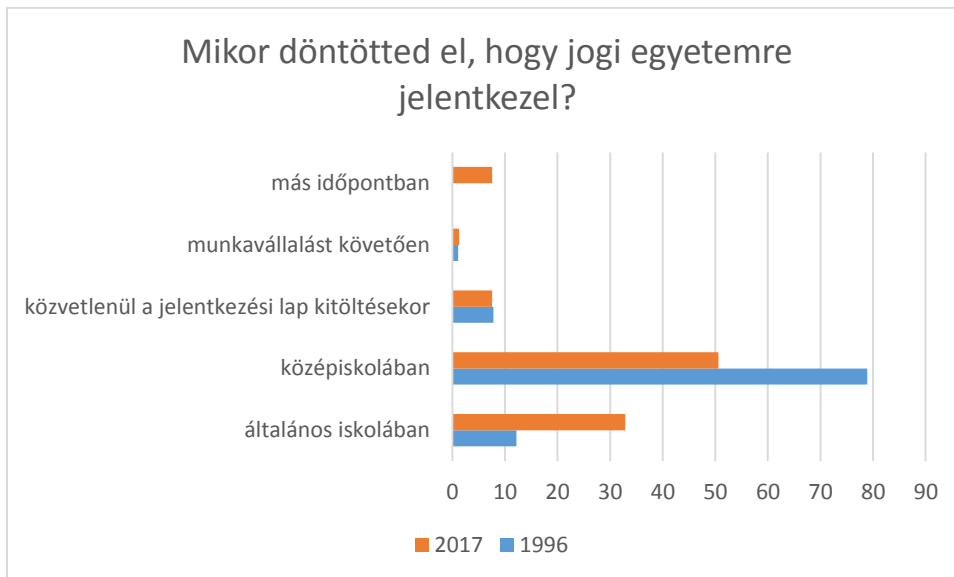
1996-ban a joghallgatók 12,2%-a általános iskolában, 78,9%-a középiskolában, 7,8%-a közvetlenül a jelentkezési lap kitöltésekor, s mindössze 1,1%-a munkavállalást követően döntötte el, hogy jogász szakra jelentkezik. A döntés időpontját illetően 2017-re két fontos változás következett be, az egyik az, hogy több mint kétszeresére nőtt azok aránya, akik már az általános iskolában a jogi

egyetemre való jelentkezés mellett döntöttek és csökkent azoké, akik a középiskolában hozták meg ezt a döntést. Ez jelentheti azt is, hogy a korábban meghozott döntés – ami ráadásul tartósnak is bizonyult, hiszen ténylegesen jogi egyetemre jelentkeztek – nagyobb elköteleződést jelent a pálya iránt.

2. sz. táblázat Mikor döntötted el, hogy jogi egyetemre jelentkezel?

	1996	2017
általános iskolában	12,2	32,9
középiskolában	78,9	50,6
közvetlenül a jelentkezési lap kitöltésekor	7,8	7,6
munkavállalást követően	1,1	1,3
más időpontban		7,6

14. sz. grafikon Mikor döntötted el, hogy jogi egyetemre jelentkezel?

A másik változás az, hogy 2017-ben megjelent egy olyan kategória a döntés időpontját illetően, ami 1996-ban még nem volt. Ez a „más időpontban” döntöttek kategóriája, - ami a minta majdnem 8%-át jelenti – ők azok a hallgatók, akik egy másik BA szak elkezdése vagy elvégzése után, illetve felsőfokú szakképzés után jelentkeztek a jogi egyetemre. Jellemzően a Munkaügyi és társadalombiztosítási szak, illetve a Jogi asszisztens képzés után történt a jelentkezés. Ebbe a kategóriába tartoznak azok is, akik egy másik egyetemen, más szakon kezdtek el felsőfokú tanulmányokat, de abbahagyták és így jelentkeztek a jogi karra.

1996-ban más hivatás, foglalkozás a hallgatók válaszai alapján 63,8% esetben fordult elő, kizárólag csak a jogi pályára 36,2%-uk készült, 2017-ben csökkent azoknak az aránya, akiknél más hivatás is felmerült a pályaválasztáskor 63,8%-

ról 53,2%-ra, és értelem szerűen növekedett azok aránya, akik kizárólag csak a jogi pályára készültek. A kizárólag csak jogi pályára készülők arányának növekedése is arra utal, – mint az általános iskolában a jogi pálya mellett döntők arányának növekedése – hogy növekedett a pálya iránti elköteleződés, többen vannak azok, akik határozottan erre a pályára készültek.

3. sz. táblázat A jogászi pálya mellett felmerült más hivatás is a pályaválasztásodkor?

	1996	2017
nem	36,2	46,8
igen	63,8	53,2

Nyitott kérdés formájában kerestük a választ arra, hogy milyen más hivatás, foglalkozás merült fel azoknál a hallgatóknál, akik nem kizárólagosan csak a jogi pályára készültek a felvételi jelentkezést megelőzően. A kapott eredményeket az alábbi táblázat szemlélteti.

4. sz. táblázat Joghallgatók korábbi pályaválasztási tervei az egyes foglalkozásoknak megfelelően

Foglalkozás	1996-os évben		2017-es évben	
	Válaszadók	Válaszolók (%)	Válaszadók	Válaszolók
közgazdász	73	39,67	10	20,83
tanár	59	32,07	9	18,75
orvos	9	4,89	7	14,58
történész	5	2,72	6	12,50
tolmács	4	2,17	1	2,08
pszichológus	4	2,17	6	12,50
irodalmár	3	1,63	-	-
informatikus	2	1,09	2	4,17
pilóta	2	1,09	-	-
építész	2	1,09	-	-
külkereskedő	2	1,09	-	-
biológus	2	1,09	-	-
újságíró	2	1,09	-	-
idegenvezető	1	0,54	-	-
filozófus	1	0,54	-	-
erdőmérnök	1	0,54	-	-
rendőr	1	0,54	1	2,08
antropológus	1	0,54	-	-
művészettörténész	1	0,54	-	-
filmrendező	1	0,54	-	-
régész	1	0,54	1	2,08
grafikus	1	0,54	-	-

vegyésszmérnök	1	0.54	-	-
államigazgatásban	1	0.54	-	-
szociológus	1	0.54	-	-
agrármérnök	1	0.54	-	-
kozmetikus	1	0.54	-	-
divattervező	1	0.54	-	-
gyógyszerész	-	-	1	2.08
nemzetközi	-	-	2	4.17
színész	-	-	1	2.08
vállalkozó	-	-	1	2.08
Összesen:	184		48	

Mindkét évben meglehetősen színes azon foglalkozások köre, amelyek a jogász pálya mellett hivatásként felmerültek. A közgazdász és a tanári pálya 1996-ban és 2017-ben is a két leggyakrabban említett foglalkozás, annak ellenére, hogy 2017-re mindkét pálya említési aránya nagymértékben csökkent (a közgazdászé 39,67%-ról 20,83%-ra, a tanárié pedig 32,07%-ról 18,75%-ra). Az orvosi, a történelmi és a pszichológusi pálya 2017-re jóval népszerűbb lett, mint 1996-ban volt, háromszor – ötször nagyobb arányban választották ezeket a foglalkozásokat alternatívaként. Az alternatív foglalkozások választása bizonyára összefügg az értékelés időpontjában az adott foglalkozás népszerűségének, társadalmi megítélésének, presztízsének értékelésével is, így az alternatív foglalkozásválasztásban megjelennek ezek a változások is.

A válaszadó joghallgatók szülei 1996-ban általánosságban egyetértettek gyermekeik pályaválasztásával, 61,3% nagyon egyetértett, 37,6% egyetértett. (Mindössze 1,1% jelezte, hogy szülei nem igazán értettek egyet a pályaválasztásával.) 2017-re lényeges változás nem történt a szülői támogatásban, a szülők 94,9%-a nagyon egyetértett vagy egyetértett, igaz kismértékben nőtt azon szülők aránya, akik nem igazán értettek egyet gyermekük választásával, 1,1%-ról 5,1%-ra. Sem 1996-ban, sem 2017-ben nem volt olyan szülő, aki határozottan ellenezte volna a gyermeke jogász pályára kerülését.

5. sz. táblázat Szüleid mennyire értettek egyet a jogi egyetemre történő jelentkezéseddél?

	1996	2017
nem igazán értettek	1,1	5,1
egyetértettek	37,6	31,6
nagyon egyetértettek	61,3	63,3

A szülők 1996-ban a válaszadó hallgatók 41,1%-át befolyásolták a pályaválasztásban, 58,9%-ukat nem. 2017-re 71,8%-ra nőtt azok aránya, akiket a szülei nem befolyásoltak a választásukban, vagyis egyfajta „önállósodási” folyamatot figyelhetünk meg, ahol a szülők egyre nagyobb arányban a gyermekükre bízzák leendő foglalkozásuk kiválasztását.

6. sz. táblázat Befolyásoltak szüleid pályaválasztásodban?

	1996	2017
nem	58,9	71,8
igen	41,1	28,2

1996-ban a válaszadók 87%-ának a történelem volt az egyik kedvenc tantárgya a középiskolában, 75%-nak a magyar irodalom és nyelvtan, 69,6% az idegen nyelvet jelölte meg szeretett tárgyként, 26,1% a matematikát, 25% a földrajzot, s a joghallgatók 22,8%-a a biológiát jelölte meg. Legkevesebben a fizikát és a kémiát jelölték meg kedvenc tantárgyként. A válaszadók mindössze 6,5%-a jelezte, hogy kedvenc tárgya a fizika, a kémiát pedig csak 4,3% tartotta szeretett tantárgyának. 2017-ben a korábbi „fő tantárgyak” – történelem, magyar irodalom és nyelvtan, idegen nyelvek – megtartották vezető helyüket a kedvenc tantárgyak között, akkor is, ha százalékos említésükben van némi csökkenés. A többi tantárgy esetében hasonló a kedveltség, mint 1996-ban volt, kivéve talán a biológiát, amit jelentősen kevesebben, és a kémiát, amit pedig jelentősen többen jelöltek kedvenc tantárgynak.

7. sz. táblázat Kedvenc tantárgyak a középiskolában

Kedvenc tantárgyak a középiskolában (%)		
	1996	2017
[Történelem]	87	82
[Magyar irodalom és nyelvtan]	75	63
[Idegen nyelv (angol, német, francia, olasz, stb.)]	69,6	61
[Matematika]	26,1	20
[Földrajz]	25	19
[Biológia]	22,8	9
[Fizika]	6,5	6
[Kémia]	4,3	10
[Művészeti tantárgyak (rajz, ének-zene, művészettörténet, stb.)]	-	16

A jogász pálya választását több tényező is befolyásolta, befolyásolja. Arra kerestük a választ, hogy a hallgatókat mi motiválja leginkább, amikor a jogász pálya mellett döntenek.

8. sz. táblázat A szegedi joghallgatók pályaválasztását befolyásoló tényezők megoszlása I.

(a hallgatók %-ában)

	egyáltalán nem fontos		nem fontos		fontos		nagyon fontos	
	1996	2017	1996	2017	1996	2017	1996	2017
Magas társadalmi presztízssű pálya	6,38	1,3	19,14	7,6	59,57	60,8	14,89	30,4
Szülői nyomás	43,61	43,0	29,78	29,1	19,14	20,3	7,44	7,6
Jobb távlati munkalehetőségek	1,06	0,0	2,12	2,6	45,74	44,9	51,06	52,6
Szülő, testvér, barát példája	43,15	27,8	29,47	31,6	16,84	32,9	10,52	7,6
Jó kereseti lehetőségek	1,06	1,3	7,44	2,6	61,70	57,7	29,78	38,5
A felvételi tárgyak	4,25	19,0	25,53	30,4	54,25	36,7	15,95	13,9
A doktori cím	12,76	2,5	36,17	25,3	36,17	45,6	14,89	26,6

Ahogy a következő táblázat adatai mutatják a „*Jobb távlati munkalehetőségek*” és a „*Jó kereseti lehetőségek*” mindkét adatfelvételkor 90% feletti fontosságot érték el (mindkét tényezőt a hallgatók több, mint 90%-a fontosnak tartotta) és a „*pálya presztízse*” is fontos tényezőnek bizonyult a jogi pálya választásakor.

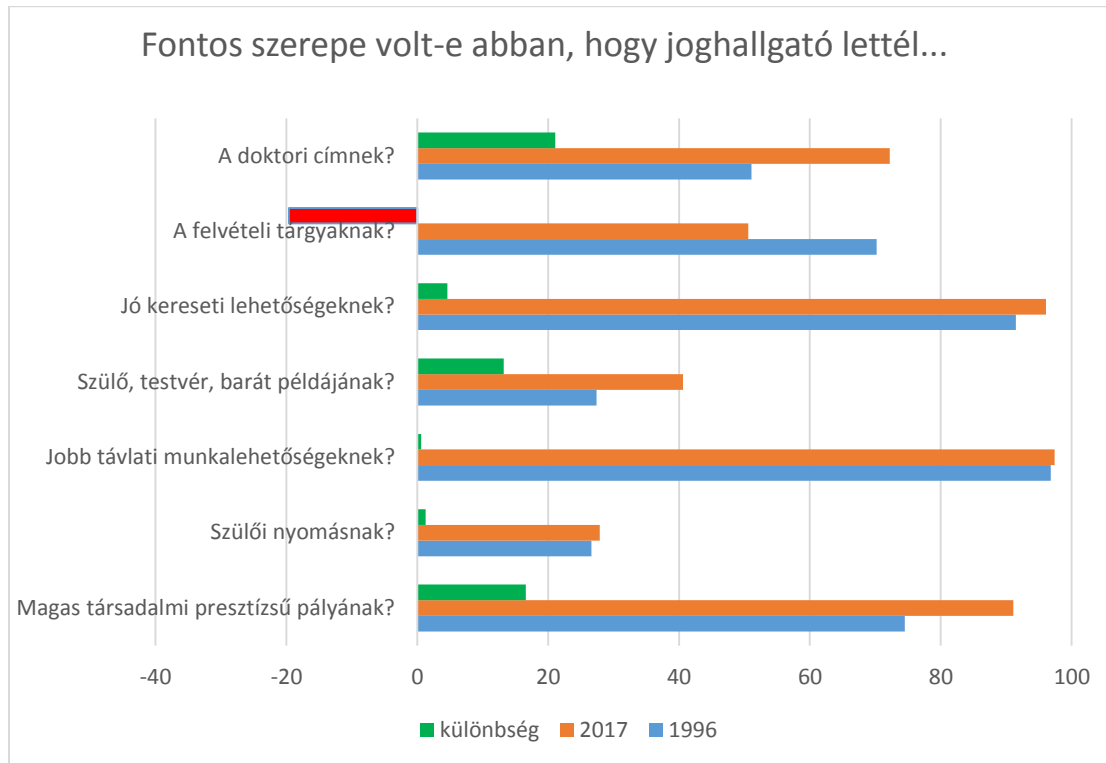
9. sz. táblázat A szegedi joghallgatók pályaválasztását befolyásoló tényezők megoszlása II.

	nem fontos		különbség	fontos		különbség
	1996	2017		1996	2017	
Magas társadalmi presztízssű	25,5	8,9	-16,6	74,5	91,1	16,6
Szülői nyomás	73,4	72,1	-1,3	26,6	27,9	1,3
Jobb távlati munkalehetőségek	3,2	2,6	-0,6	96,8	97,4	0,6
Szülő, testvér, barát példája	72,6	59,4	-13,2	27,4	40,6	13,2
Jó kereseti lehetőségek	8,5	3,9	-4,6	91,5	96,1	4,6
A felvételi tárgyak	29,8	49,4	19,6	70,2	50,6	-19,6
A doktori cím	48,9	27,8	-21,1	51,1	72,2	21,1

Ahogy az előző táblázat adataiból és a következő grafikonról is látható, a felsorolt szempontok fontossága – egy kivételével – növekedett 2017-re. Legnagyobb arányban a „*Doktori cím*” a „*pálya presztízse*” és a „*szülő, testvér,*

barát példájának” fontossága nőtt és egyetlenként a „felvételi tantárgyak” fontossága csökkent.

15. sz. grafikon Mennyire volt fontos szerepe abban, hogy joghallgató lettél...

5.b. A magyar jogászság társadalmi helyzetének értékelése – más értelmiségi pályákhoz viszonyítva - a joghallgatók véleménye alapján

Fontos kérdésnek tartottuk és tartjuk annak vizsgálatát, hogy a joghallgatók hogyan látják, hol helyezik el leendő szakmájukat más értelmiségi pályákhoz viszonyítva. Öt értelmiségi foglalkozást – orvos, középiskolai tanár, mérnök, jogász, közgazdász – választottunk ki, amelyeket rangsorolni kellett három különböző szempont – társadalmi presztízsz, anyagi megbecsültség és a végzés utáni elhelyezkedési lehetőségek – szerint. A következő táblázat azt mutatja, hogy az egyes foglalkozásokat milyen arányban jelölték első, második, harmadik, negyedik és ötödik helyen 1996-ban és 2017-ben.

10. sz. táblázat A társadalmi presztízsz rangsora

(válaszadók %-ában megadva)

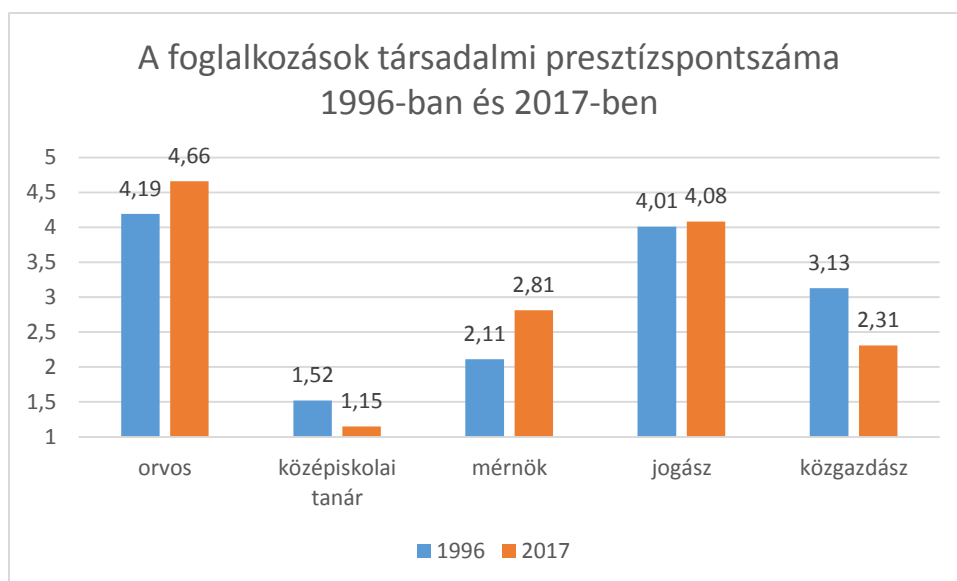
	orvos	középiskolai tanár	mérnök	jogász	közgazdász
		r			

	1996	2017	1996	2017	1996	2017	1996	2017	1996	2017
1.hely	52,68	72,2	0	1,3	2,15	1,3	35,78	24,1	8,60	1,3
2.hely	21,50	22,8	7,52	0	2,15	13,9	43,01	62,0	25,80	1,3
3.hely	18,27	3,8	6,45	2,5	20,43	51,9	11,82	11,4	43,01	30,4
4.hely	7,52	1,3	16,12	5,1	54,83	30,4	5,37	2,5	16,12	60,8
5.hely	0	0	69,89	91,1	20,43	2,5	4,30	0	5,37	6,3

Már a táblázat adataiból is látszik, hogy húsz év elteltével (2017-ben) például az orvosokat jóval nagyobb arányban tették a rangsor elejére, és kisebb arányban a rangsor végére, mint 1996-ban, ugyanakkor a közgazdászokat épp fordítva, lényegesen kisebb arányban vannak a rangsor elején és nagyobb arányban a végén 20 év elteltével.

A könnyebb értelmezhetőség kedvéért presztízspontszámokat hoztunk létre az első, második, harmadik, negyedik és ötödik helyek százalékos értékeiből, úgy, hogy az első hely százalékos értékét megszoroztuk 5-tel, a második helyét 4-gyel, a harmadikét 3-mal, a negyedikét 2-vel, az ötödikét 1-gyel, majd összegzés után az összeget elosztottuk 100-zal. Ha mindenki (100%) az első helyre tenne egy foglalkozást, akkor $100\% \cdot 5/100$ értéke 5 egész lenne, vagyis a presztízst kifejező mérőszám maximális értéke 5, míg, ha mindenki az utolsó helyre tenné az adott foglalkozást, akkor $100\% \cdot 1/100$, azaz 1 egész lenne a legkisebb érték a skálán. Az így kialakított skála tehát 1 és 5 közötti értékkel fejezi ki az adott foglalkozás presztízst.

16. sz. grafikon A foglalkozások társadalmi presztízspontszáma

A fenti diagramról két jellemző is leolvasható, egyfelől az hogy az 1996-os vizsgálat orvos – jogász – közgazdász - mérnök - középiskolai tanár sorrend 2017-re annyiban változott, hogy a közgazdászok helyet cseréltek a mérnökökkel, így az orvos – jogász - mérnök – közgazdász - középiskolai tanár lett a sorrend, másfelől az is látható, hogy az orvosok és a mérnökök társadalmi presztízse növekedett, a jogászoké gyakorlatilag nem változott, a közgazdászoké és a középiskolai tanároké pedig csökkent, a jogász hallgatók szerint. A jogász hallgatók leendő szakmájuk társadalmi presztízst tehát jónak értékelik – az orvosok után második helyen a felsorolt szakmák között – és nem látnak lényeges változást a szakma társadalmi megítélésében, presztízisében az elmúlt 20 évben.

A jövedelmezőség szempontjából még erőteljesebb átrendeződés figyelhető meg, mint a társadalmi presztízsből, az orvosok és különösen a mérnökök presztízse erőteljesen növekedett, a jogászok és különösen a közgazdászok presztízse pedig erőteljesen csökkent az elmúlt 20 évben a joghallgatók szerint. A középiskolai tanárok anyagi megbecsültségét gyakorlatilag majdnem mindenki az utolsó helyre rangsorolta 1996-ban és 2017-ben is.

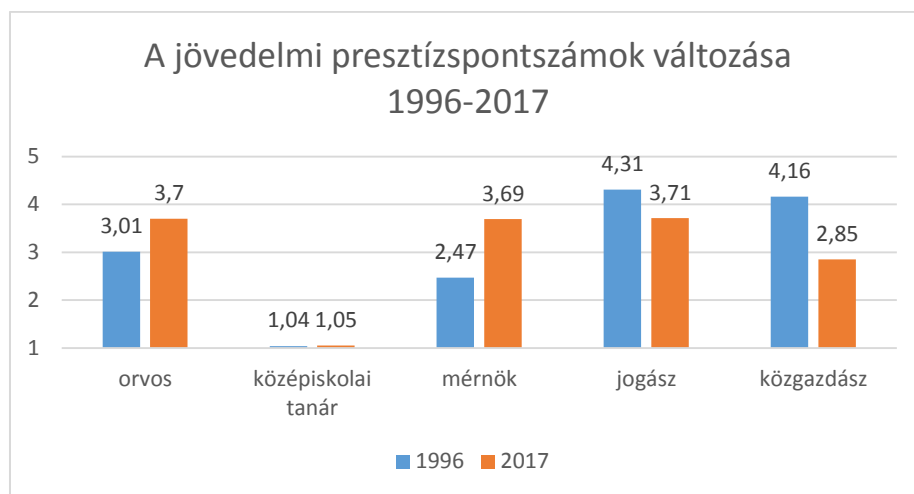
11. sz. táblázat Jövedelmi rangsor

(válaszadók %-ában megadva)

	orvos		középiskolai tanár		mérnök		jogász		közgazdász	
	1996	2017	1996	2017	1996	2017	1996	2017	1996	2017
1. hely	9,67	36,7	0	0	2,15	27,8	41,9	24,1	46,2	11,4
2. hely	17,2	24,1	0	0	3,22	29,1	48,3	32,9	31,1	13,9

y	0						8		8	
3.hely	39,78	12,7	0	1,3	34,40	27,8	8,60	32,9	17,20	25,3
4.hely	30,10	25,3	4,30	2,5	60,21	15,2	1,07	10,1	4,30	46,8
5.hely	4,30	1,3	95,69	96,2	0	0	0	0	0	2,5

17. sz. grafikon A jövedelmi presztízspontszámok változása

Az elhelyezkedési lehetőségek tekintetében nagyon hasonló a kép a jövedelmi helyzethez, itt is a fentebb említett két értelmiségi foglalkozás – orvosok és mérnökök – presztízse jelentősebb mértékben, a középiskolai tanároké kisebb mértékben nőtt, a jogászoké és a közgazdászoké viszont csökkent.

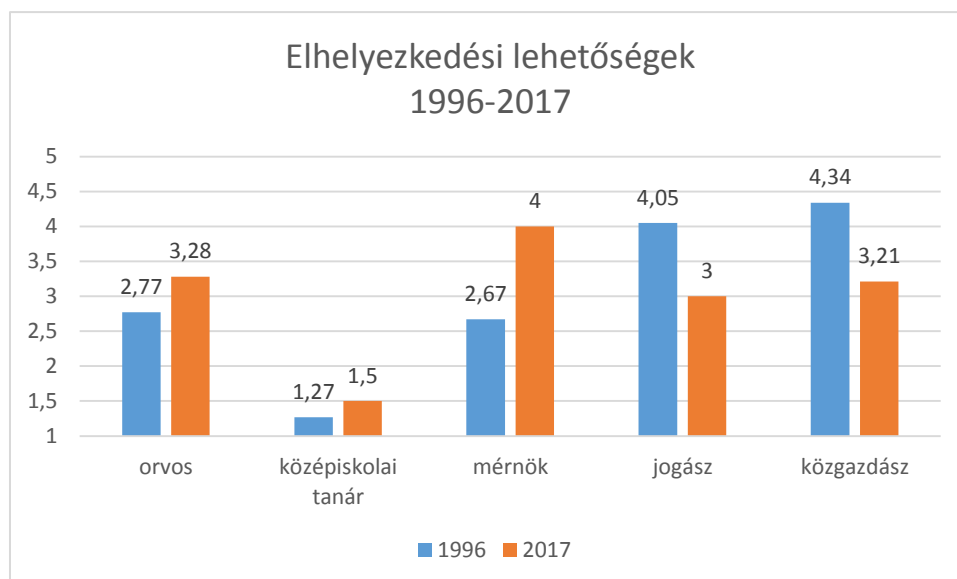
12. sz. táblázat Az elhelyezkedési lehetőségek rangsora

(válaszadók %-ában megadva)

	orvos		középiskolai tanár		mérnök		jogász		közgazdász	
	1996	2017	1996	2017	1996	2017	1996	2017	1996	2017
1.hely	6,52	26,6	0	1,3	4,34	39,2	34,78	11,4	54,34	21,5
2.hely	16,66	17,7	0	3,8	10,00	32,9	42,22	17,7	32,22	27,8
3.hely	36,66	17,7	3,33	12,7	38,88	17,7	15,55	38,0	6,66	13,9
4.hely	28,8	32,9	17,77	7,6	41,1	10,1	7,77	25,3	5,55	24,1

y	8				1					
5.hel	10,0	5,1	81,11	74,7	6,66	0	0	7,6	2,22	12,7
y	0									

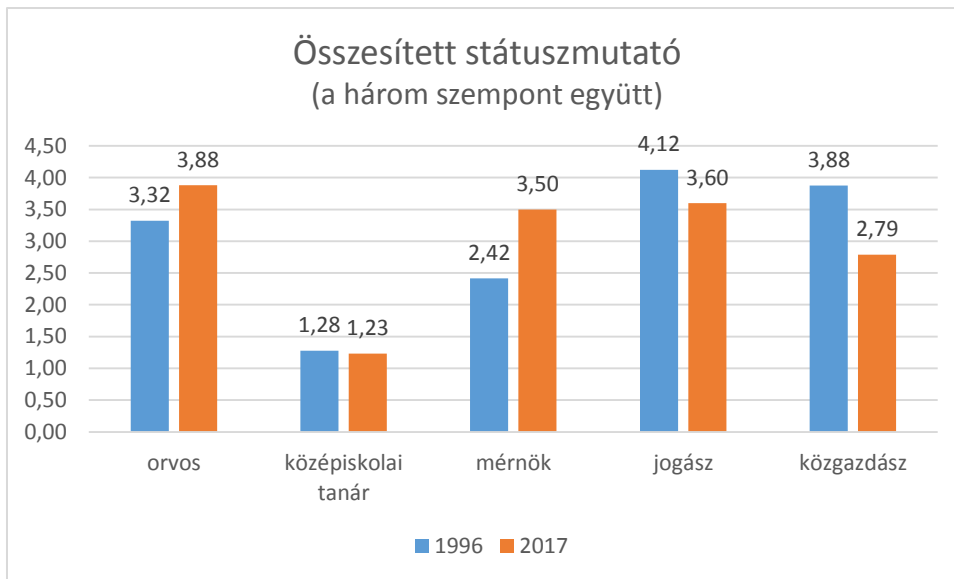
18. sz. grafikon Elhelyezkedési lehetőségek

A megkérdezett szegedi joghallgatók szerint 1996-ban a jogász pálya társadalmi presztízse, a nettó havi jövedelme és az elhelyezkedési lehetőségek alapján is a jogászság vezető értelmiségi pálya volt a magyar társadalomban. A társadalmi presztízsz szerint az orvosok után a második, a nettó jövedelem szerint első, az elhelyezkedési lehetőségek szerint pedig a közgazdászok után szintén második helyen volt. Összességében tehát nagyon pozitívan értékelték a jogászok helyzetét ezen értelmiségi foglalkozások között. Húsz év elteltével a társadalmi presztízsz területén megtartotta a jogászság a második helyét az orvosok mögött és a presztízspontszáma sem változott érdemben, de a másik két területen presztízscsökkenést érzékelnek a jogász hallgatók. A havi nettó jövedelem területén, míg 2016-ban első helyre sorolták a jogászokat, addig 2017-ben már csak a második, harmadik helyre és a jövedelmi presztízspontszámuk is jelentősen csökkent, 4,31-ről 3,71-re. Az elhelyezkedési lehetőségek tekintetében hasonló a helyzet a nettó havi jövedelemhez, a 2016-os – közgazdászok utáni – második helyről a negyedik helyre estek vissza és a presztízspontszámában itt is jelentős csökkenés figyelhető meg. (4,05-ről 3,0-ra)

Ha a három szempontot együtt vesszük figyelembe (mindhármát azonos súllyal), akkor az 1996-os jogász – közgazdász – orvos – mérnök – középiskolai tanár sorrend 2017-re orvos – jogász – mérnök – közgazdász – középiskolai tanár sorrenddé változott.

19. sz. grafikon Összesített státuszmutató

Az összesített státuszmutató alapján az orvosi és a mérnöki foglalkozások presztízse növekedett, a jogászoké kisebb, a közgazdászoké nagyobb mértékben csökkent, míg a középiskolai tanároké gyakorlatilag nem változott. Az orvosok és a jogászok státuszváltozásának mértéke hasonló (öt fokú skálán kb. 0,5 skálaérték), míg a mérnökök és a közgazdászok esetében nagyobb mértékű státuszváltozást látnak a jogáshallgatók, az utóbbi két foglalkozás esetében kb. 1 hellyel történt előre lépés a mérnökök és egy hellyel hátra lépés a közgazdászok esetében. A jogász pálya presztízisének csökkenését kisebb mértékben a pálya jövedelmezőségének, nagyobb részben pedig az elhelyezkedési lehetőségek romlásának tulajdonítják a jogász hallgatók.

5.c. A magyar jogászság belső presztízssztruktúrája - a joghallgatók véleménye alapján

A jogászság presztízisének vizsgálatakor - a más értelmiségi szakmákkal való összehasonlításán túl - fontos kérdésnek tartottuk és tartjuk annak vizsgálatát is, hogy a joghallgatók hogyan látják a szakma belső presztízssztruktúráját, vagyis a bíró – ügyész – ügyvéd – vállalati jogtanácsos – közigazgatási, államigazgatási jogász – közjegyző foglalkozások között látnak-e különbséget. Itt is rangsorolni kellett a foglalkozásokat három szempont – társadalmi presztízis, anyagi megbecsültség és az adott szakma képviselőinek általános műveltsége – szerint. A következő táblázat azt mutatja, hogy az egyes foglalkozásokat milyen

arányban jelölték első, második, harmadik, negyedik és ötödik helyen 1996-ban és első, második, harmadik, negyedik, ötödik és hatodik²⁰ helyen 2017-ben.

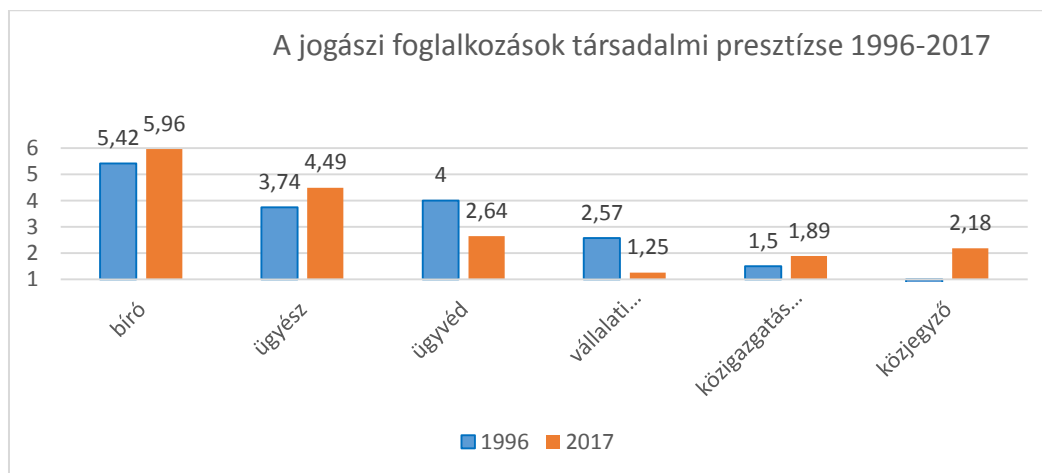
13. sz. táblázat A társadalmi presztízs rangsora

(válaszadók %-ában megadva)

	bíró		ügyész		ügyvéd		vállalati jogtanácsos		közig/államig jogász		közjegyző
	1996	2017	1996	2017	1996	2017	1996	2017	1996	2017	2017
1. hely	69,76	96,2	5,81	1,3	18,60	2,5	1,16	0	4,65	0	0
2. hely	19,76	3,8	38,37	62,0	25,58	19,0	9,30	0	6,97	0	15,2
3. hely	4,65	0	29,06	26,6	33,72	31,6	20,93	11,4	11,62	3,8	26,6
4. hely	4,65	0	16,27	6,3	12,79	36,7	38,37	21,5	27,90	5,1	30,4
5. hely	1,16	0	9,30	2,5	10,46	7,6	31,39	48,1	47,67	25,3	16,5
6. hely		0		1,3		2,5		19		66	11,4

20 2017-ben megjelent a közjegyzői foglalkozás is, ami az 1996-os vizsgálatban még nem szerepelt, így 2017-ben hat foglalkozást kellett rangsorolni. Az 1996-os presztízsszámokat, melyek 5 fokú skálán voltak mérve, átkonvertáltuk 6 fokúra, hogy össze tudjuk hasonlítani őket a 2017-es adatokkal.

20. sz. grafikon A jogászai foglalkozások társadalmi presztízse

1996-ban társadalmi presztízsz szerint bíró – ügyvéd – ügyész – vállalati jogtanácsos – közigazgatási, államigazgatási jogász volt a sorrend, ami 2017-re úgy változott meg, hogy az ügyészek helyet cseréltek az ügyvédekkel, illetve a közigazgatási, államigazgatási jogászok a vállalati jogtanácsosokkal, így a bíró – ügyész – ügyvéd – közigazgatási jogász – vállalati jogtanácsos lett a sorrend. A 2017-ben újonnan megjelenő közjegyzők az ügyvédek után, a közigazgatási jogászok és a vállalati jogtanácsosok elé kerültek. A társadalmi presztízsváltozást tekintve a bírók, az ügyészek és a közigazgatási, államigazgatási jogászok presztízisének emelkedését, míg az ügyvédek és a vállalati jogtanácsosok presztízscsökkenését érzékelik a szegedi joghallgatók.

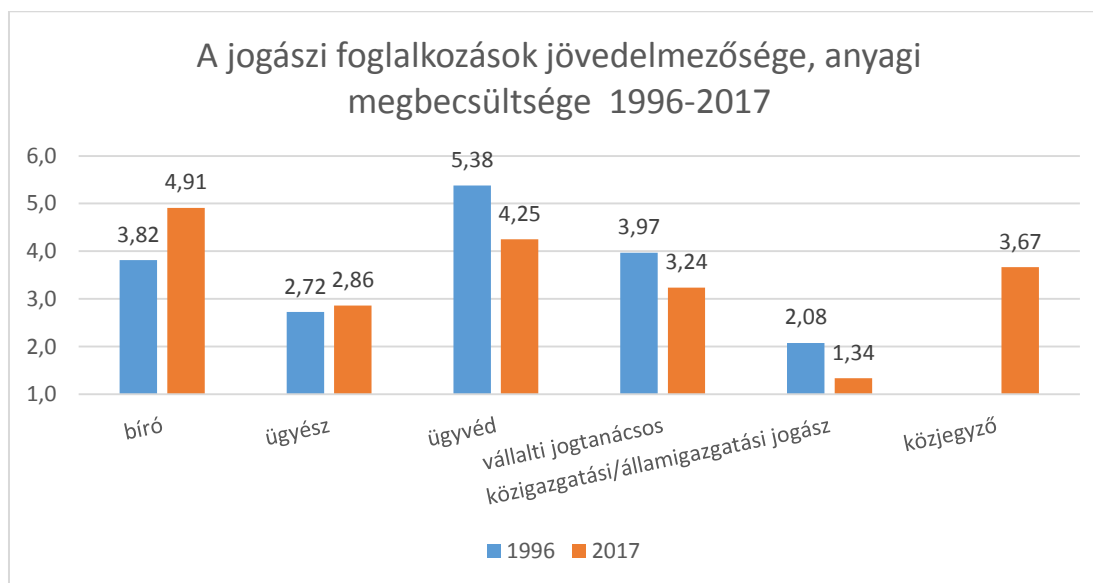
14. sz. táblázat Jövedelmi rangsor

(válaszadók %-ában megadva)

	bíró		ügyész		ügyvéd		vállalati jogtanácsos		közig/államig jogász		közjegyző
	1996	2017	1996	2017	1996	2017	1996	2017	1996	2017	2017
1hely	10,0	41,8	1,25	5,1	65,00	26,6	17,50	15,2	6,25	0	11,4
2hely	22,50	25,3	7,50	21,5	25,00	17,7	37,50	15,2	7,50	1,3	19,0
3hely	48,10	19	26,58	24,1	3,79	22,8	12,65	8,9	8,86	2,5	22,8

4hely	15,18	10,1	49,36	26,6	5,06	21,5	22,78	12,7	7,59	5,1	24,1
5hely	3,79	3,8	12,65	21,5	1,26	10,1	10,12	35,4	69,62	11,4	17,7
6.hely		0		1,3		1,3		12,7		79,7	5,1

21. sz. grafikon A jogászi foglalkozások jövedelmezősége, anyagi megbecsültsége

1996-ban a jogász hallgatók úgy látták, hogy az ügyvédi foglalkozás messze a legjövedelmezőbb foglalkozás az összes többi között és a vállalati jogtanácsost is kedvezőbb helyzetűnek értékelték anyagi szempontból a többieknél. Az anyagilag legkevésbé megbecsült három foglalkozásnak, - az állammal legszorosabb kapcsolatban lévő - bíró, ügyész, közigazgatási, államigazgatási jogász foglalkozásokat látták. 2017-re alapvetően megváltozott a különböző szakágak anyagi megbecsültségéről kialakult kép, a hallgatók szerint legnagyobb mértékben az ügyvédek, kisebb mértékben a vállalati jogtanácsosok és a közigazgatási, államigazgatási jogászok anyagi megbecsülése csökkent, míg

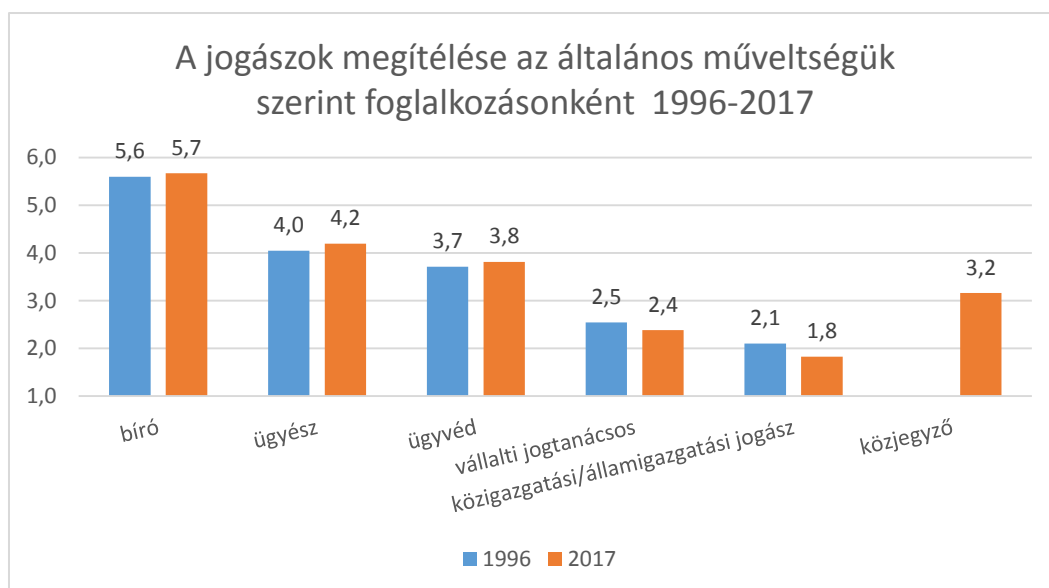
a bíróké határozottan javult. Az ügyészek anyagi megbecsültségében a hallgatók lényegében nem látnak változást. A csak 2017-ben kért közjegyzői foglalkozást jövedelmezőség szempontjából kedvezőnek értékelték a hallgatók, a bírók és az ügyvédek után a harmadik helyre sorolták őket.

15. sz. táblázat Általános műveltségi rangsor

(válaszadók %-ában megadva)

	bíró		ügyész		ügyvéd		vállalati jogtanácsos		közig/állami jogász		közjegyző
	1996	2017	1996	2017	1996	2017	1996	2017	1996	2017	
1.hely	75,0	79,7	3,12	1,3	12,5	15,2	3,12	1,3	6,25	1,3	1,3
2.hely	18,7	13,9	43,7	48,1	31,2	12,7	3,12	2,5	3,12	5,1	17,7
3.hely	3,12	2,5	43,7	27,8	25,0	27,8	15,6	12,7	12,50	2,5	26,6
4.hely	3,12	2,5	6,25	16,5	15,6	30,4	59,3	20,3	15,62	10,1	20,3
5.hely	0	0	3,12	3,8	15,6	7,6	18,7	43,0	62,50	27,8	17,7
6.hely		1,3		2,5		6,3		20,3		53,2	16,5

22. sz. grafikon A jogászok megítélése az általános műveltségük szerint

A különböző jogási pályákon dolgozók általános műveltségét, kulturális tőkáját szinte ugyanolyan módon értékelték 20 évvel ezelőtt is, mint most 2017-ben. A sorrend tekintetében semmi különbség nincs és az átlagok tekintetében is csak egy két tizedes eltérés mutatkozik, ami gyakorlatilag egyformának tekinthető. Az 1996-ban még nem szereplő közjegyzők általános műveltségét a bírók, ügyészek, ügyvédek után a negyedik helyre sorolták a hallgatók.

A jogászok presztízsenek más értelmiségi pályákhoz való viszonyításakor és a jogászságon belüli összehasonlításakor is olyan változásokat figyelhettünk meg amelyek minden bizonnyal összefüggenek azzal a társadalmi helyzettel, környezettel, amelyben az értékelések születtek. Az 1996-os adatok egy olyan társadalmi kontextusban értelmezhetők, amikor a rendszerváltás utáni társadalmi, gazdasági átalakulás, és a jogállam kiépítésének többsége zajlott Magyarországon. Ennek megfelelően a jogási és a közigazgatási szaktudás is keresett volt, ami az anyagi megbecsültség és az elhelyezkedési lehetőségek terén is előkelő helyre rangsorolta e két foglalkozást. Hasonlóképpen a jogászságon belül az ügyvédek és a vállalati jogtanácsosok is kedvező helyzetben voltak anyagi és elhelyezkedési szempontból is, ami szintén magyarázható az 1996-os társadalmi, gazdasági átalakulással.

2017-re, a társadalmi környezet megváltozott, így a különböző foglalkozások értékelése is változott, a rendszerváltás idején magas társadalmi presztízssű, jó kereseti lehetőséget, jó munkaerőpiaci pozíciót biztosító foglalkozások – elsősorban a közigazgatás, de kisebb mértékben a jogász is – vesztett presztízsből és helyettük az orvosok és a mérnökök kerültek kedvezőbb helyzetbe. A jogászságon belüli átrendeződés – az ügyvédek és a vállalati jogtanácsosok presztízsenek csökkenése – is magyarázható azokkal a változásokkal, amelyek az elmúlt húsz évben lezajlottak a magyar társadalomban.

5.d. A szegedi jogáshallgatók távlati célkitűzései, jogász pályával kapcsolatos tervei

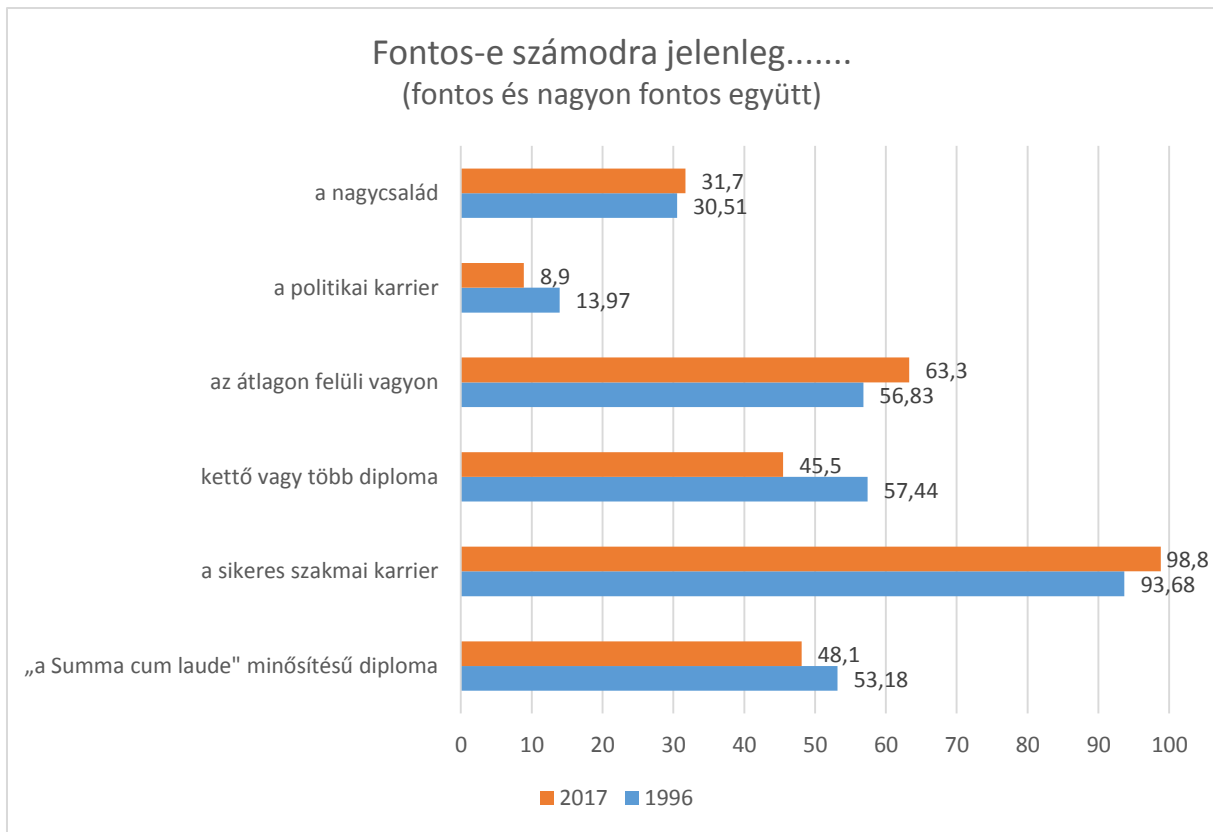
Zárt kérdés formájában kerestük a választ arra, hogy a felsoroltak közül mely életcélokat tartják a legfontosabbnak a joghallgatók, milyen életcélokat preferálnak, milyen életstratégiával rendelkeznek. Az alábbi táblázat foglalja össze eredményeinket.

16. sz. táblázat Joghallgatók életstratégiái I.

(válaszadók %-ában megadva)

	egyáltalán nem fontos		nem fontos		fontos		nagyon fontos	
	1996	2017	1996	2017	1996	2017	1996	2017
„Summa cum laude” minősítésű diploma	11,70	13,9	35,10	38,0	41,48	32,9	11,70	15,2
Sikeres szakmai karrier	3,15	1,3	3,15	0	41,05	41,8	52,63	57,0
Kettő vagy több diploma	6,38	7,6	36,17	46,8	44,68	39,2	12,76	6,3
Átlagon felüli vagyon	6,38	1,3	36,48	35,4	51,57	46,8	5,26	16,5
Politikai karrier	41,93	46,8	44,08	44,3	10,75	7,6	3,22	1,3
Nagycsalád	26,31	24,1	43,15	44,3	18,94	22,8	11,57	8,9

23. sz. grafikon A szegedi joghallgatók életstratégiái

A joghallgatók életstratégiái húsz év alatt nem változtak lényegesen, a prioritási sorrend gyakorlatilag ugyanaz: sikeres szakmai karrier, átlagon felüli vagyon, kettő vagy több diploma, „Summa cum laude” minősítésű diploma, nagycsalád és mindkét adatfelvételkor a politikai karrier volt legkevésbé fontos.

A megkérdezett szegedi joghallgatóknak 1996-ban a 40,4%-a egészen pontosan tudta, hogy milyen jogászai pályát választana élethivatásul, 2017-re ez az arány nőtt, már a hallgatók felének²¹ volt konkrét elképzelése a választandó pályáról.

17. sz. táblázat Jelenleg tudod-e már, hogy a végzés után melyik jogászai pályát választanád szívesen élethivatásul?

	1996	2017
még nem	59,6	49,4
igen tudom	40,4	50,6

²¹ Az 1996-os vizsgálatban I. és II. éves hallgatókat vizsgáltak, 2017-ben I. és IV. éveseket, ami önmagában is megmagyarázhatja azt, hogy miért növekedett a konkrét elképzeléssel rendelkezők aránya, kb. 10%-kal 2017-re.

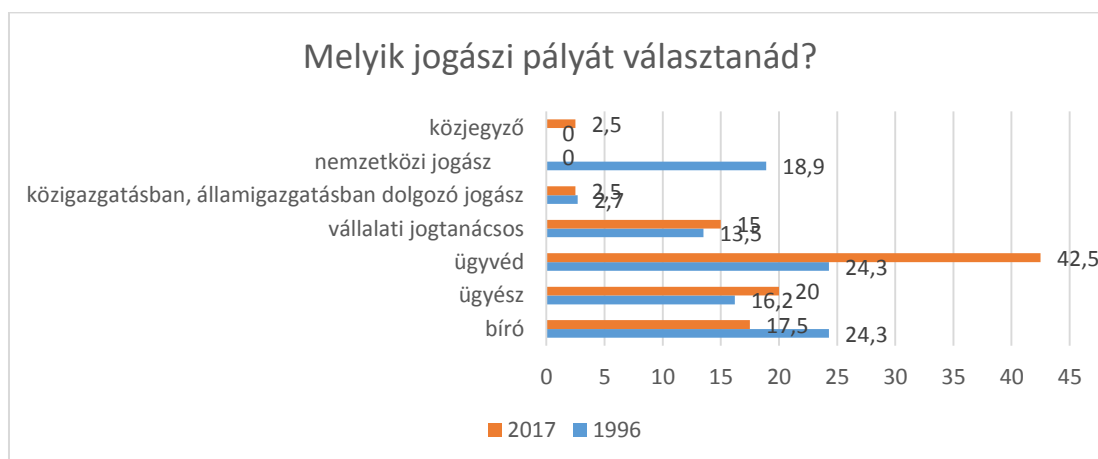
18. sz. táblázat A szegedi joghallgatók konkrét pályaelképzelései

Melyik jogászi pályát választanád?

	1996	2017
bíró	24,3	16,9
ügyész	16,2	15,3
ügyvéd	24,3	45,8
vállalati jogtanácsos	13,5	16,9
közigazgatásban, államigazgatásban dolgozó jogász	2,7	1,7
nemzetközi jogász	18,9	-
közjegyző	-	3,4

Amíg 1996-ban a bírói és az ügyvédi pálya volt a két legvonzóbb jogászi foglalkozás a szegedi joghallgatók számára, 2017-re egyértelműen az ügyvédség lett a legnépszerűbb, majdnem duplájára nőtt az ezt választók aránya 1996-hoz képest. A bírói pályát választók aránya, ha nem is drasztikusan, de csökkent, ami azért is érdekes, mert a presztízsvizsgálatoknál éppen azt láttuk, hogy az ügyvédek presztízse csökkent (elsősorban az anyagi és az elhelyezkedési területen) a bíróké pedig javult. Ebből arra következtethetnénk, hogy a javuló presztízssű pályák iránt növekszik az érdeklődés, ezeken a jogászi pályákon szeretnének elhelyezkedni a hallgatók. A fenti adatok azonban nem ezt mutatják, aminek a lehetséges okai közül azt emeljük ki, hogy például, azok akik az ügyvédi pályát választották kedvezőbbnek értékelték az ügyvédi presztízst azoknál, akik mást választottak, tehát eleve pozitívabb kép él bennük az ügyvédi foglalkozásról, illetve az ügyvédek presztízsrömlése csak relatíve értelmezhető 1996-hoz viszonyítva, abszolút értelemben az ügyvédi pálya még valószínűleg sok vonzó elemet tartalmaz a hallgatók számára, még akkor is ha nehéz ügyvédként elhelyezkedni. A legkevésbé keresett pálya 1996-ban és 2017-ben is a közigazgatásban, államigazgatásban dolgozó jogászi pálya volt.

24. sz. grafikon A szegedi joghallgatók konkrét pályaelképzelései

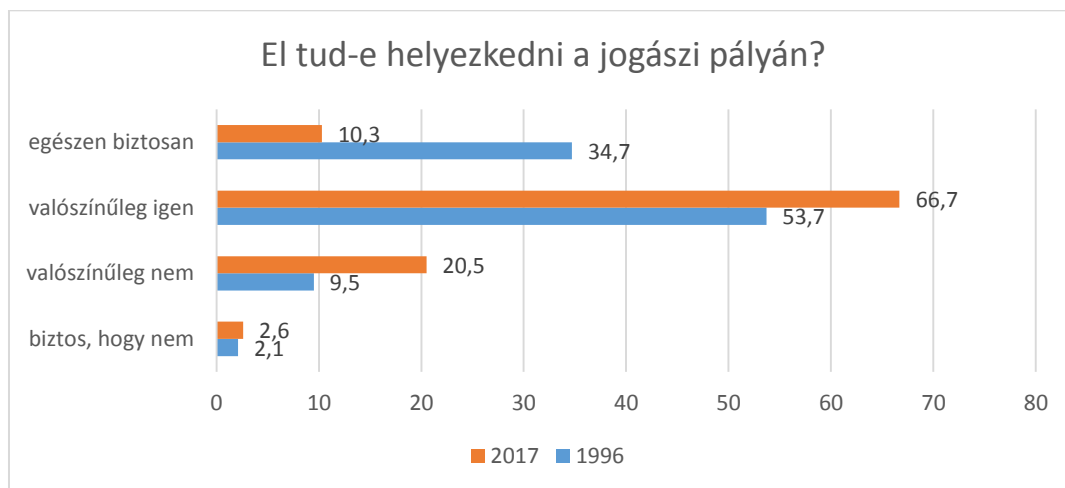

1996-ban a válaszoló hallgatók 34,7%-a szerint egészen biztosan el tudnak helyezkedni majd a végzést követően, 53,7% szerint talán el tud helyezkedni, 9,5% azt válaszolta, hogy nem biztos, s 2,1% nyilatkozott úgy, hogy véleménye szerint egyáltalán nem tud majd elhelyezkedni jogászként, a diploma megszerzését követően.

19. sz. táblázat Szerinted az általad választott jogászi pályán mennyire tudsz majd elhelyezkedni?

	1996	2017
biztos, hogy	2,1	2,6
valószínűleg	9,5	20,5
valószínűleg	53,7	66,7
egészen	34,7	10,3

25. sz. grafikon Az elhelyezkedési esélyek értékelése

Már a jogászi pálya presztízsváltozásánál is markáns romlás mutatkozott az elhelyezkedési lehetőségek megítélése terén, amit a fenti táblázat és grafikon is megerősít. Addig amíg 1996-ban a joghallgatók 88,4%-a úgy vélekedett, hogy a végzés után el tud majd helyezkedni (34,7% biztosra vette, 53,7% valószínűsítette), addig 2017-ben drasztikusan csökkent a biztosra vevők aránya. (34,7%-ról 10,3%-ra) Igaz, valamivel nőtt a valószínűsítőké, de összességében csökkent azon hallgatók aránya, akik bíznak a végzés utáni elhelyezkedésükben 88,4%-ról 77%-ra. Ezzel párhuzamosan duplájára nőtt azoknak a hallgatóknak az aránya, akik úgy gondolják, hogy valószínűleg nem fognak tudni elhelyezkedni jogászként.

1996-ban arra a kérdésre, hogy a kérdőívünket kitöltő hallgatók szerint van-e jelenleg a jogászok körében a munkanélküliség, a hallgatók 61,7%-a igennel válaszolt, míg 38,3%-uk szerint nem volt munkanélküliség. Ebben a tekintetben

is változott a hallgatók vélekedése, 2017-ben már 20%-kal többen, a hallgatók 81%-a látja úgy, hogy van munkanélküliség a jogász pályán.

20. sz. táblázat Szerinted jelenleg van-e munkanélküliség a végzett jogászok körében?

	1996	2017
nincs	38,3	19,0
van	61,7	81,0

Összehasonlítva más értelmiségi pályákkal, sokkal jobb volt egy frissen végzett jogász munkalehetősége a válaszadó hallgatók 29,5%-a szerint, 68,4% szerint jobb volt, s mindössze 3,1% szerint volt rosszabb 1996-ban. Egyetlen hallgató sem jelölte be a "sokkal rosszabb" válaszkategóriát.

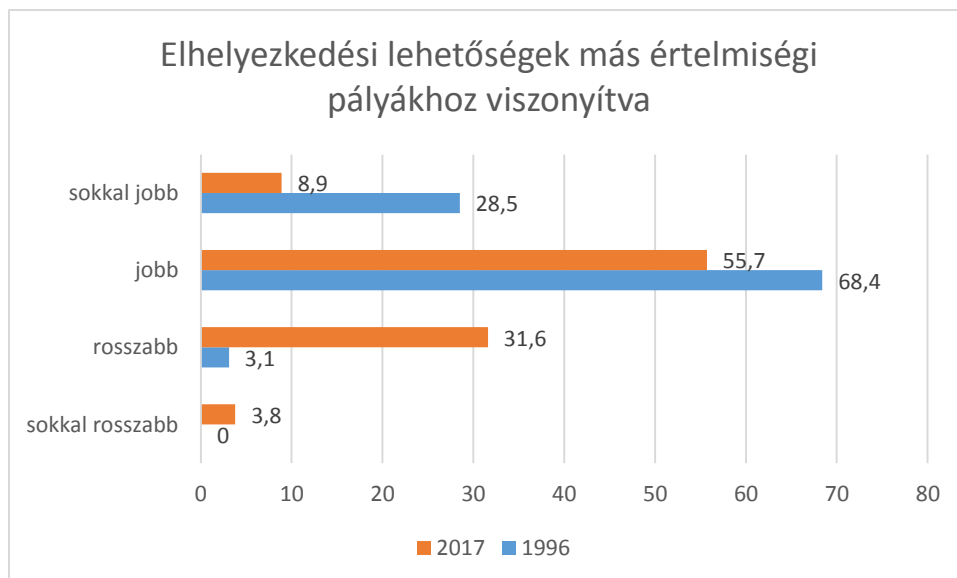
21. sz. táblázat Elhelyezkedési lehetőségek más értelmiségi pályákhoz viszonyítva

Szerinted más értelmiségi pályákhoz viszonyítva általában milyen lehetőségei vannak képesítésének megfelelő, állandó munkát találni egy frissen végzett jogásznak napjainkban?

	1996	2017
sokkal rosszabb	0	3,8
rosszabb	3,1	31,6
jobb	68,4	55,7
sokkal jobb	28,5	8,9

Az előző, az elhelyezkedéssel kapcsolatos eredményekkel teljes mértékben koherens a más értelmiségi szakmákkal való összehasonlítás is. Ez is azt mutatja, hogy a szegedi jogáshallgatók romló elhelyezkedési lehetőségeket látnak, addig, amíg 1996-ban a jogász hallgatók 96,9%-a jobbnak látta a jogászok elhelyezkedési lehetőségét más értelmiségi pályákénál, 2017-re ez az arány lecsökkent 64,6%-ra. Különösen erőteljes a csökkenés a „sokkal jobb” kategóriában (28,5%-ról, 8,9%-ra) és a növekedés a „rosszabb” kategóriában (3,1%-ról 31,6%-ra).

26. sz. grafikon Elhelyezkedési lehetőségek más értelmiségi pályákhoz viszonyítva

Konklúzió

Az 1996-os szegedi joghallgatói motivációs vizsgálat után 20 évvel, 2016-ban megismételt kérdőíves felmérésünk eredményei fontos változásokra mutatnak rá a joghallgatói társadalmat illetően, mely nyilvánvalóan nem független a társadalmi, azon belül a felsőoktatást, jogászképzést érintő, tanulmányunkban kifejtett változásoktól.

Itt különösen a bolognai rendszernek a magyar felsőoktatásba történő 2006-os bevezetésére, illetve arra a 2012-es kormányzati döntésre utalunk, mely minimalizálta az államilag finanszírozott helyeket a jogászképzésben. Ez 2016-ban azt jelentette Szegeden, hogy az első helyen a nappalis, államilag finanszírozott helyre pályázó 125 jelentkező közül mindössze 7 fő nyert felvételt, s ők így a 183 nappalis hallgatónak mindössze alig négy százalékát tették ki. Tehát a nappalis joghallgatók csaknem mindegyike fizetni kényszerül a képzésért.

Az államilag finanszírozott helyek csökkenése miatt azt gondoltuk, hogy a jogi karra jelentkezők társadalmi összetétele oly módon fog változni, hogy a magasabb társadalmi státuszú (jobb anyagi helyzetben, diplomával rendelkező, fővárosban, megyeszékhelyen élő) szülők gyerekei jelennek majd meg jogász hallgatókként nagyobb arányban. Ez a hipotézis nem igazolódott, helyette azt a megállapítást fogalmazhatjuk meg, hogy alacsonyabb iskolai végzettségű, kisebb településeken élő, de anyagilag jó helyzetben lévő családok gyerekei kapnak nagyobb arányban tanulási, diplomaszerezési, így tulajdonképpen mobilitási lehetőséget 2017-ben a szegedi jogi karon, mint korábban 1996-ban kaptak. Ennek egyik magyarázatát a diákhitel rendszer adja, mely mind a tandíj,

mind a megélhetés problémájára a rosszabb szociális háttérrel rendelkezők számára is egyfajta megoldást nyújthat. Ugyancsak magyarázhatja a jelzett tényt az, hogy a bekerülési feltételek a jogi karokra lényegesen könnyebbek lettek, lehetőséget teremtve ezzel az alacsonyabb státuszú, a felvételre történő külön felkészítést nehezebben vállaló családok gyermekei számára is a bejutást a jogászképzésre.

A hallgatók pályaválasztását befolyásoló tényezők összehasonlítása érdekes eredményt hozott.

Úgy tűnik, hogy 1996-hoz képest a joghallgatók inkább racionális szempontok alapján, és döntésüket korábban meghozva készülnek a jogi pályára. Az adatok alapján szignifikánsan növekvő szerepe figyelhető meg a jogi pályát választóknál a doktori címnek, a pálya presztízsének, illetve a szülői, testvéri vagy baráti példának.

Ugyanakkor a felvételi tárgyak jelentősége érzékelhetően csökkent. Ez utóbbi különösen annak fényében érdekes, hogy az 1996-os összehasonlító vizsgálatban a német joghallgatók racionálisabb beállítottsága éppen azzal volt magyarázható, hogy a szegedi joghallgatók, a felvételi tárgyak miatt inkább humán érdeklődésűnek számítottak. Úgy tűnik, hogy ez mára – feltehetően a bekerülési feltételek gyengülése miatt is – megváltozott, és a joghallgatókat nem elsősorban az irodalom, vagy történelem szeretete irányítja a jogi pályára. A racionális alapú pályaválasztás növekedését az is igazolja, hogy 2017-re több mint 10 százalékkal csökkent azok aránya, akiknél más hivatás is felmerült a pályaválasztáskor. A kizárólag csak jogi pályára készülő arányának növekedése is arra utal, – mint az általános iskolában a jogi pálya mellett döntők arányának emelkedése – hogy növekedett a pálya iránti elköteleződés, többen vannak azok, akik határozottan erre a pályára készültek.

A jogászok presztízsének más értelmiségi pályákhoz való viszonyításakor és a jogászságon belüli összehasonlításakor is olyan változásokat figyelhettünk meg amelyek minden bizonnyal összefüggenek azzal a társadalmi helyzettel, környezettel, amelyben az értékelések születtek. Az 1996-os adatok egy olyan társadalmi kontextusban értelmezhetők, amikor a rendszerváltás utáni társadalmi, gazdasági átalakulás, és a jogállam kiépítésének többsége zajlott Magyarországon. Ennek megfelelően a jogászi és a közgazdasági szaktudás is keresett volt, ami az anyagi megbecsültség és az elhelyezkedési lehetőségek terén is előkelő helyre rangsorolta e két foglalkozást. 2017-re, a társadalmi környezet megváltozott, így a különböző foglalkozások értékelése is módosult. A rendszerváltás idején magas társadalmi presztízsű, jó kereseti lehetőséget, jó munkaerő piaci pozíciót biztosító foglalkozások veszítettek „népszerűségükből” és helyettük az orvosok és a mérnökök kerültek kedvezőbb helyzetbe. A jogászságon belüli átrendeződés – az ügyvédek és a vállalati jogtanácsosok presztízsének csökkenése – is hasonló okokkal magyarázható. A jogász

hallgatók leendő szakmájuk társadalmi presztízsét összességében mindezek ellenére jónak értékelik – az orvosok után második helyen a felsorolt szakmák között – és nem látnak lényeges változást a szakma társadalmi megítélésében az elmúlt 20 évben.

A joghallgatók életstratégiái húsz év alatt nem változtak lényegesen, a prioritási sorrend gyakorlatilag ugyanaz: sikeres szakmai karrier, átlagon felüli vagyoni kettő vagy több diploma, „Summa cum laude” minősítésű diploma, nagycsalád és mindkét adatfelvételkor a politikai karrier volt a legkevésbé fontos. A megkérdezett szegedi joghallgatóknak 1996-ban a 40,4%-a egészen pontosan tudta, hogy milyen jogász pályát választana élethivatásul, 2017-re ez az arány nőtt, már a hallgatók felének volt konkrét elképzelése a választandó pályáról. Amíg 1996-ban a bírói és az ügyvédi pálya volt a két legvonzóbb jogász foglalkozás a szegedi joghallgatók számára, 2017-re egyértelműen az ügyvédség lett a legnépszerűbb, majdnem duplájára nőtt az ezt választók aránya 1996-hoz képest. A bírói pályát választók aránya, ha nem is drasztikusan, de csökkent.

A jogászképzés jövője szempontjából nem lényegtelen a végzés utáni elhelyezkedési lehetőségekről alkotott hallgatói elképzelés.

Míg 1996-ban a joghallgatók túlnyomó többsége úgy vélekedett, hogy a végzés után el tud majd helyezkedni, addig 2017-ben több mint tíz százalékkal csökkent azok aránya, akik biztosak a végzés utáni elhelyezkedésükben. Ezzel párhuzamosan duplájára nőtt azoknak a hallgatóknak az aránya, akik úgy gondolják, hogy valószínűleg nem fognak tudni elhelyezkedni jogászként. 1996-ban arra a kérdésünkre, hogy a kérdőívünket kitöltő hallgatók szerint van-e jelenleg a jogászok körében a munkanélküliség, a hallgatók 61,7%-a igennel válaszolt, míg 38,3%-uk szerint nem volt munkanélküliség. Ebben a tekintetben is változott a hallgatók vélekedése, 2017-ben már 20%-kal többen, a hallgatók 81%-a látja úgy, hogy van munkanélküliség a jogász pályán.

Az elhelyezkedéssel kapcsolatos eredmények megváltozása a más értelmiségi szakmákkal történő összehasonlításnál is megmutatkozik. Míg 1996-ban a joghallgatók lényegesen jobbnak látták a jogászok elhelyezkedési lehetőségét más értelmiségi pályákhoz képest, 2017-re ez megfordult, és a joghallgatók saját lehetőségeiket pesszimistábban ítélik meg.

© Badó Attila, Feleky Gábor, Lőrinczi János, Patyi Zsófia

MTA Law Working Papers

Kiadó: MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont

Székhely: 1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4.

Felelős kiadó: Rudas Tamás főigazgató

Felelős szerkesztő: Körtvélyesi Zsolt

Szerkesztőség: Hoffmann Tamás, Kecskés Gábor, Körtvélyesi Zsolt, Szilágyi Emese

Honlap: <http://jog.tk.mta.hu/mtalwp>

Email: mta.law-wp@tk.mta.hu

ISSN 2064-4515

